

4337

882-2

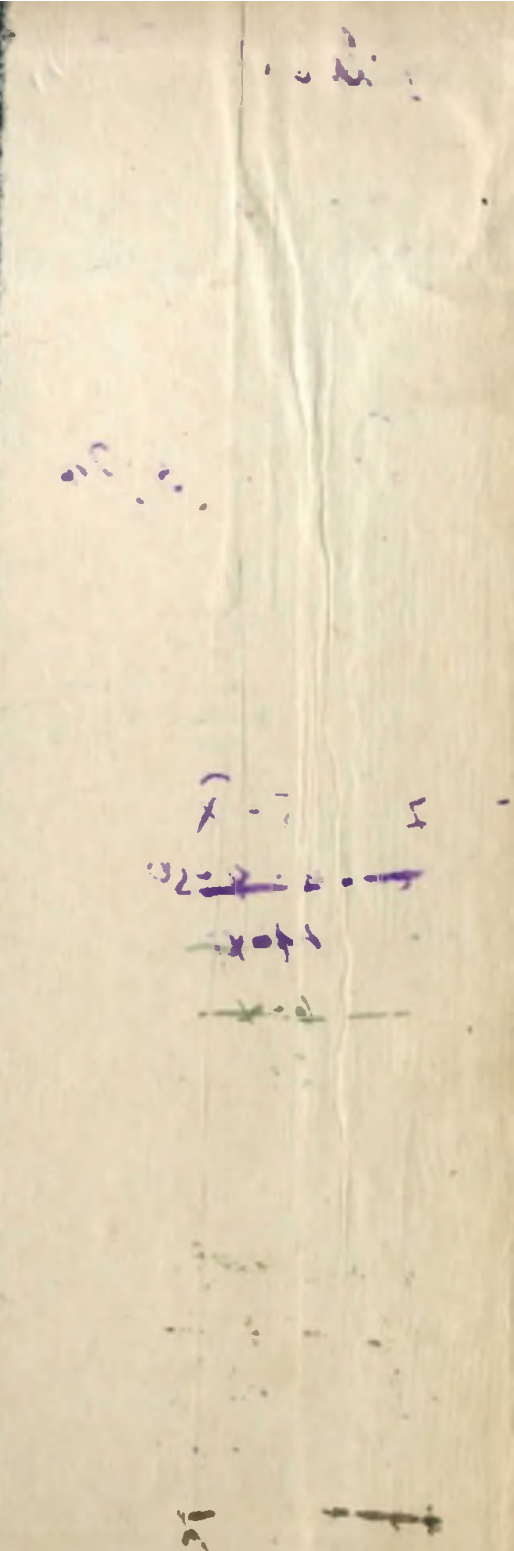
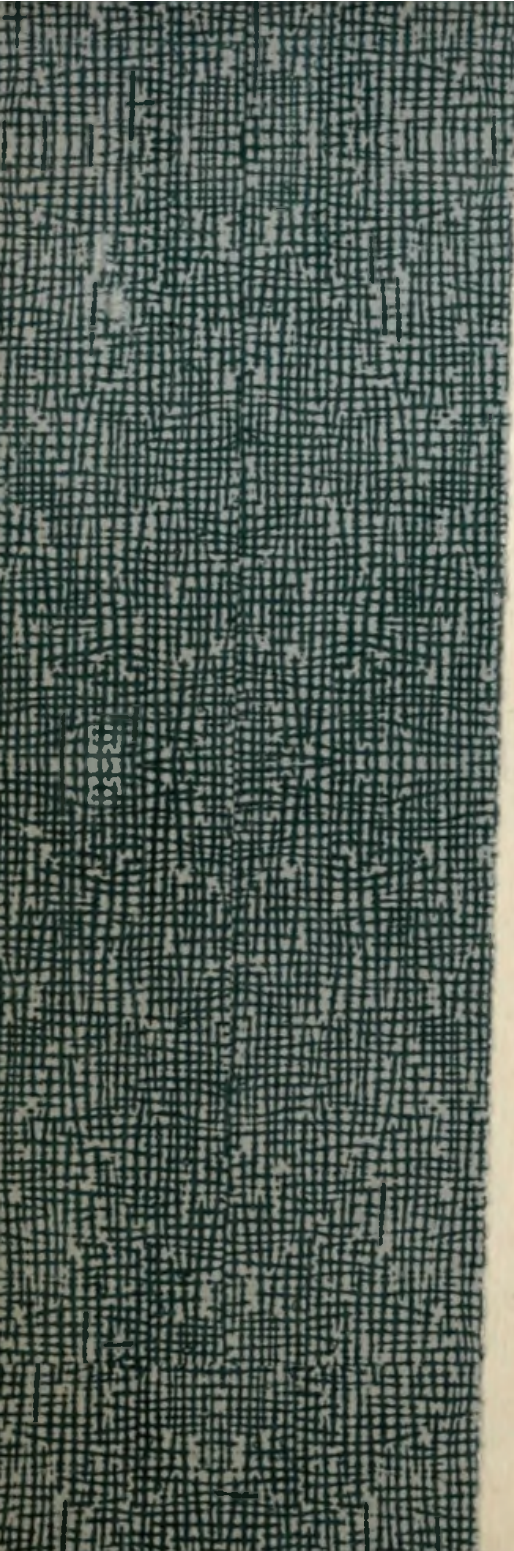
с. 13

Леонид Леонтов

Најеза

грана

Handwritten purple markings and a small rectangular label on the right side of the page. The markings appear to be a series of horizontal lines and dots, possibly a signature or a date. The label is small and contains some faint, illegible text.

Сигнатура

4337

Презиме и име писца

II-2060

882-2

ДУВАЈТЕ ПРВИТУ

Леончов

Леонид

НАСЛОВ ДЕЛА

Најезде - гротки.

Место и год. издања

Београд 1942

Број карте
читаоца

Датум
враћања

Примедба

Број карте
читаоца

Датум
враћања

~~757 28 IX~~

~~946 4-X-50~~

~~43 19-X~~

~~20 6-XI~~

~~986 20-XII~~

~~176 21-I-51~~

~~332 24-II~~

~~31 29-III~~

~~526 22-IV~~

~~223 15-V~~

~~459 2-VI~~

~~1194 18-VII~~

~~1222 12-VI~~

~~1265 21-VI~~

1579 2/8

II. 2060

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА

„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
МЕСНОВАЦ

архив
Рег. лист

КЊИЖАРА КУЛТУРА / БИБЛИОТЕКА СОВЈЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"ГАДЖЕ ДОМАНОВИЋ"
ЈЕСЕНОВАЦ

ЈКФ. 923

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

Наслов оригинала: Нашествие

Превели с руског РАДОВАН ЗОГОВИЋ и
РАДОВАН ЈАЛИЋ / Београд 1944

264
111-
ЛЕОНИД ЛЕОНОВ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВЦА

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ЛЕСНОВАЦ

Бр. 2060

Одељење Е Струка 11/3

НАЈЕЗДА

ДРАМА У 4 ЧИНА

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВЦА

Бр. 4337

Струка 882-2

Награђено првом Стаљиновом наградом за књижевност 1942 године

Л И Ц А

Таланов Иван Тихонович — лекар

Ана Николајевна — његова жена

Фјодор — њихов син

Олга — њихова кћи

Демидјевна — свој човјек у кући

Аниска — њена унука

Колесников — прешедник реон. изврш. комишета

Фајуњин Николај Сергејич — мртвац

Кокоришкин Семјон Илић — звијезда на помолу

Јегоров | људи из Андрејеве групе

Татаров |

Мосаљски — бивши Рус

Вибел — командант мјеста

Шпуре — сошона из Гестапоа

Кунц — Вибелов ађушант

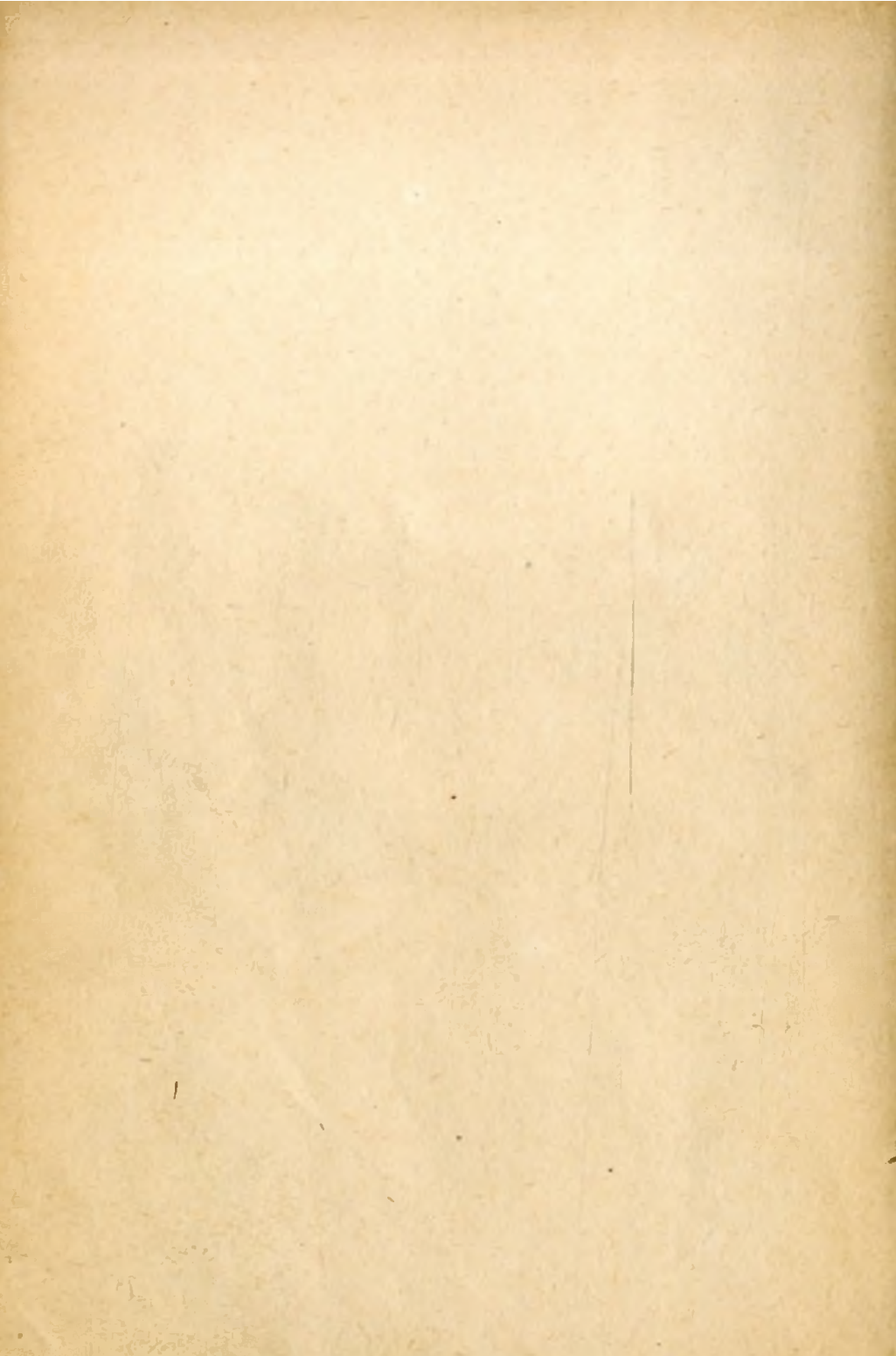
Старац

Дјечак Прокофије

Момче у шињелу

Партизани, официри, жена у мушком
капуту, келнер, умоболни, војници-
спроводници и други.

Догађа се у маленом руском граду у наше вријеме.

ЧИН ПРВИ

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
БЕОГРАД

Онижа соба у старинској кући од камена. То је стап доктора Таланова, намјештен по моди с почетка стољећа, када је доктор тек започињао своју дјелатност. Лијево двокрилна врата, са мутним стаклима до половине; она воде у сусјетне собе. Обични дјевојачки кревет и тоалетни стоцић ограђени параваном у углу. Мноштво фотографија у оквирима; пад свима се истиче један огромни портрет мршаваг дјечака, великог чела, у морнаrescoј блузи. У широком, средњом прозору види се црна улица провинциског руског градића са звоником у даљини, на брежуљку. Сумрак. А на Николајевна завршава писмо на крају стола; на другом његовом крају Демидјевна поставља ручак.

Демидјевна. А ноћу су бубашвабе побјегле из кухиње.

Нстрпељив гест Але Николајевне.

Бјеже од Нијемаца. Да само ослухнеш на улици.

Ана Николајевна. И ти непрекидно понешто довлачиш у кућу: час излизану потковицу, час поган глас.

Куцање у врата.

Демидјевна. Ко то тамо наваљује?

Кокоришкин (*промоливши главу*). Ја сам, извините, Кокоришкин. Нигдје не могу да нађем Ивана Тихоновића.

Ана Николајевна. Он данас оперише. Скоро ће се вратити. Уђите, причекајте га.

Кокоришкин. Ништа, ја ћу овдје.

И врата се затворе.

Ана Николајевна. Кокоришкине!... Какав чудак!

Она иде за њим и доводи га — он се опире. То је човјек слаба вида, неодређених година, у капуту који није кројен за њега.

Кокоришкин. Онда дозволите да не скидам капут, одјевен сам по домаћи. Ја само да ми се акта потпишу.

Демидјевна. Сједи ту и не сметај. Пишемо писмо Фјодору Иванићу.

Кокоришкин је сно, кашључнуо је и замро с актенташном на кољенима.

Као да су сви с ума сишли. Боровков је одмаглио с читавом породицом. На врху сједи тетка, држи самовар. Одлазе људи.

Ана Николајевна. Нико никуд не одлази. Ето, питај Кокоришкина, он све зна.

Кокоришкин (*придижући се*). Тачно је. Одлазе.

Ана Николајевна. Сада је телефонирао Колосников и ништа није рекао. А он би, као претсједник реонског извршног комитета, морао знати.

Кокоришкин. И он ће отићи.

Ана Николајевна. Па нека иду. (*Сагињући се над писмом.*) И не бубњи више, Демидјевна.

Демидјевна. Немам шта да бубњим... али да ствари треба закопати док се земља још није смрзла, то ће ти свако рећи. (*Кокоришкину.*) Аниски су однијели три кошуље. Преко њих је била врпца, опрана, за везивање косе... и на њу су се слакомили.

Кокоришкин. А која је то Аниска?

Демидјевна. Унука, скоро је из Ломтјевке, од Нјемаца, добјегла. Четрдесет врста је пјешнице превалила. Значи — тијесно!

Кокоришкин је саосјећајно задоктао и поновно замро.

Једва сам је чајем повратила, тресе се као у грозници. Сада сам је послала по шећер, да причека. А тако ми је умиљата: све бајкице, те бајкице... (*Ани Николајевној*)

Ја сам је смјестила на сандуку. Помешће нам под, опрати понешто.

Ана Николајевна. Наравно, нека се одмори. (*Завршивши писмо.*) Ломтјево! Тамо је Иван Тихонович почео рад, Феђа се родно, на ферије долазио. Како се све окренуло!

Демидјевна. Пиши, пиши, обливај га материнским сузама. (*Љутито погледајући на портрет дјечака.*) Можда ће бар дописницу послати.

Ана Николајевна (*лијепећи коверат*). Посљедње. Ако ни на ово не одговори, нека му је бог у помоћи. (*Пригушено, скоро плачући.*) Извините. Ми смо на вас тако навикли, Кокоришкине...

Кокоришкин. Од срца вас разумијем. (*Осјећајно.*) Иако сâм, због здравственог стања, дјеце нисам имао... ипак сам у мислима својим свега имао и, наслађујући се, свега се одрекао. (*Додирнувши кришом очи.*) Нисам их код вас сретао, Фјодора Иванића.

Ана Николајевна. Он је на путу... Затвори прозоре, Демидјевна, скоро ће авиони.

Кокоришкин. А јесу ли они одавно на том... путу?

Ана Николајевна. Већ три године... и осам дана. Данас је почео девети.

Демидјевна. Он нам је несрећан.

Ана Николајевна. Он је уопште био слабог здравља. Подигао се само благодарећи дадиљи. А добар је, само је био плаховит... (*Устајући.*) Изгледа, вратио се Иван Тихонович.

Даша затвара прозоре штитовима од фурнира и упали свјетлост. С кожном торбом, у јесењем мантилу и обичном шеширу, враћа се с рада Олга. Прижмиревши, она на тренутак гледа у лампу, затим тихо изговара: „Добро вече, мама!“ и пролази за параван. Скинувши мантил, она без мисли стоји, с рукама за потиљком.

Хоћеш ли да ти сада подгријемо јело, или ћеш причекати оца?

Олга. Хвала, јела сам у школи.

Ана Николајевна (погледајући је). Ти си нешто утучена, Ољенка?

Олга. Нијесам, чини ти се. (*Вадећи из торбе хрпу свезака.*) Уморна сам, а треба извршити поправке.

Ана Николајевна. А зашто Ољенка не гледа у очи?

Олга. Тако. Мало прије је војска пролазила поред школе. Ђутке. Повлачење. Дјеца су сједела није-ема. И наједном је постало некако пусто... Чак су се и пси утишали. (*Врло озбиљно.*) На фронту је лоше, мама.

Ана Николајевна. А када се... то десило?

Олга. Пропле ноћи. Они су с тенковима заобишли пижовску раскрсницу и клином избили на Медвједиху. Свратила сам успут код Колесникова: спаљују архиву.

Кокоришкин. Гар лети на све стране, као да црни снијег пада. Тежак призор!

Олга. Извините, нисам вас ни примијетила, Кокоришкине.

Кокоришкин (*крволочно*). Требало би их сада жандармском опасати, па артиљеријом све уништити.

Олга. Лако је нама, у позадини, расуђивати о рату. А тамо...

Ана Николајевна. И шта се још догодило, Ољенка?

Олга ћути.

Ви, Кокоришкине, нисте ручали? Идите у кухињу. (*С врата.*) Дано, понуди Кокоришкина.

Кокоришкин. Мазите ме, угојићу се код вас, Ана Николајевна. (*Одлази.*)

Мајка гледа на кћер очекујућ.

Ана Николајевна. Дакле!

Олга. Само се немој уплашити, мамице... он је жив и здрав. И све је у реду. Малочас сам видјела Феђу.

Ана Николајевна. Гдје, гдје?

Олга. На тргу... Велика локва, и њена површина се мрешка. А он стоји на кадрми, зури у таму, сам...

Ана Николајевна. Сигурно — поцрпљан, страшан, у подераним ципелама... је ли?

Олга. Не... Мршав је јако. Ја сам га само по кашљу познала.

Ана Николајевна. Је ли давно стигао?

Олга. Нисам му прилазила, гледала сам га с капије. Затим сам похитала овамо, да ти јавим.

Ана Николајевна. Па што смо ми ту стале... Демидјевна, Демидјевна!

Демидјевна утрчи.

Демидјевна, Феђа је стигао! Постављај сто, пелинковаче донеси из ормана. Сигурно ће попити да се угрије. Дајте ми штогод да обучем, ја ћу да отрчим. Иначе ће опет нестати за хиљаду година...

Демидјевна. Брзо си заборавила синовљеву увреду, Ана Николајевна.

Олга (*ухвативши мајку за руке*). Никуд ти нећеш трчати. Ми смо му скретали пажњу поводом оне жене. Он је сам отишао од нас, нека се сам и врати. (*Ослушкујући тишину*.) Неко се креће у нашој клијети.

Прислушкују. Оштри, плехани звук.

Закачио је раменом о корито. Сигурно, неки очев пацијент, па залутао у тмнини.

Демидјевна (*крочи према претсобљу*). Опет врата нијесу закључана.

Ана Николајевна. Иди, сама ћу их закључати. (*Одлази.*)

Истог тренутка зачује се слаби, пригушени крик. Тако може само мајка. Затим се чује снисходљиви мушки бас: „Добро, мајко, престани да цвилиш. Руке-ноге су на мјесту, глава под пазухом — све је у реду!”

Демидјевна. Дочекала је мајка свијетли празник.

На прагу су мајка и син; она је сада тако малена, и придржава његов лакат, — њему је то очито непријатно, Фјодор је висок, великог чела као у оца; дрскост, која је увијек на опрезу, блеска у дубоко утонулим очима. Њему не пристоје

ти кицошки брчићи, истањени као конац. Кожни капут стврдуо се од времена, раме му је умрљано кредом, чизме блатњаве. У зубима му се дими цигарета.

Фјодор (*избавивши се из грчевитих материних руку*). Здраво, сестро. Пеће ти бити понижење да ми пружиш руку?

Олга (*несигурно се покренувши к њему*). Фјодоре! Феђа, мили...

Збуњен њеним изливом, он устукне.

Фјодор. Ја сам, знаш, назебао у путу... Не жури.

И одједанпут га шотреса жестоки наступ каниџа. Цигарета пада на под. Олга је збуњено подиже у пепељару. Он приноси марамицу устима и вично је скрије у рукав.

Ето, видиш, какав сам постао!

Ана Николајевна. Угриј се поред пећи, Феђенка. Наша пећ је врућа. И скини ту своју кожу... Дај, ја ћу је објесити.

Фјодор. Нека, сам ћу. (*Нетрпељивије.*) Та пусти, рекао сам ти.

Она постаје још мања, устукне. Фјодор ставља свој капут да стоји дупке на поду поред врата.

Није он достојан чивилука, може постојати и овако. (*Припријетивши прстом, као псу.*) Да стојиш! (*И тек сада, умјесто поздрава.*) А дадица је остарила. Још није опружила папке?

На лицу Демидјевне није се покренуо ни један мишић.

Ана Николајевна. Оља, остани с Фјодором... док ја припремим што за јело. (*Фјодору, бојазно.*) Без вечере то нећемо пустити.

Олга. Припремиће Демидјевна, мама.

Демидјевна. Не дирај је, нека руке своје нечим запосли.

Ана Николајевна жури се да оде. Угризла је усну.

Олга (*горко*). Изгледа, Фјодоре, да је љубав према тој жени, у коју си пуцао, прогутала све у теби, чак и њежност према мајци. Али, ти би могао према њој бити и њежнији. Она је добра. Она је ради нас двоје и конзерваториј оставила, а какву су јој каријеру прорицали!

Фјодор. Неугодно ми је, зар не схваташ. Три дана сам скитао улицама, бојао сам се ући, само да не бих... чуо ово надгробно нарицање. (*Он иде по соби, радознано додирујући познате ствари.*) Све исто, на истим мјестима... све познајем. (*Отвара клавир, дотиче дирку.*) Свира ли мајка још увијек?

Олга. Ријетко. Ти јој ниси писао ни једном. Јеси ли се стидио?

Фјодор. Не, онако. Био сам заузет. (*Погледа на портрет; на тренутак његова поза подудара се с позом дјечака на портрету.*) Сви ми бивамо дјеца, и ето шта од дјецe постаје. (*Дадиљи, не окрећући се, преко рамена.*) Шта ти, стара, пиљнш у мене? Чак су ми се леђа зажарила.

Демидјевна. Уживам, Феђенка. Страшно си се прољепшао.

Олга. Је ли твој рок истекао? Ти си, сигурно, савим изишао?

Фјодор. Нисам бјегунац, не... не бој се, нећу навући биједу.

Олга (*увријеђено*). Ти си ме без разлога тако схватио. Посједи ти с њим, Демидјевна, ја идем да помогнем мами. (*И одлази, погнуће главе.*)

Демидјевна. Ето, све си растјерао. Сада је, види се, ред на мене. Дај да се окушамо, прибори снагу!

Она енергично сиједи на столицу у средини. Стрепећи пред њом, Фјодор трза веома кратке рукаве свог капута.

Похвали се дади како си ранио жену, зато што није оцијенила твоју љепоту.

Он је погледа брзо и љутито.

А ти не узмахуј погледом. Штеди снагу. Скоро ће доћи тата.

Фјодор (*као кривац*). Добро, дадице, добро... умири се.

Демидјевна. Ја сам те давно осудила. Чак сам потајно и богу напомињала да би те узео, тужног и несрећног... али неће. (*Осмјехнувши се сурово.*) И види: у исто то вријеме измолила сам од бога свакодневним молитвама сезонски капут за сестрића. А о теби молитва моја није допрла до уха Божијег.

Фјодор слуша стојећи, опирајући се рукама о писмо на столу.
Хартија шушти под његовим дланом.

Људи животе своје не жале, с невољом се боре. А ти не престано гледаш у срце своје окорело. Шта си наумио да радиш?

Фјодор (*гледајући у под*). Не знам. По старом више не могу живјети.

Демидјевна. Је ли савјест проговорила... или још боли врат?

Фјодор (*предајући се*). Немој, дадице. Језа ме хвата од мог живота.

Демидјевна. А — а, језа. Теби је, горки мој, потребан какавгод војнички шињел. Он грије жешће по дабровина од хиљаду рубаља. Главом си у огњу, до тјеме! —

Фјодор. Неће ме примити. (*Тихо, обазирјући се према вратима.*) Грудн су ми лоше.

Демидјевна. А ти покушај, промучи се, замоли.

Провирује А н и с к а: њој је петнаест година. На њој је шарена хаљиница и дебеле пругасте вунене чарапе. Она се спљива, видећи непознатог човјека.

Уђи, дјевојче, не бој се. Ми нисмо рогати.

А н и с к а. Ја сам, бајко, шећер донијела.

Демидјевна. Остави га на орман, мудрице. Носом, не шмркну, чизмама не трупај: људи гледају.

Побожно, на прстима и с испруженим рукама, Аниска односи пакетић. Њене очи су тако блиставе и тако се жаре њени образи од хладноће, таква плашљива свјежина избија из њених покрета, да човјек не може да гледа без осмијеха. Фјодорово лице се смекшава.

Познајеш ли је?

Фјодор. Права љепотица. Ко је она?

Демидјевна. Сјећаш ли се оне чигре што се вртјела по дворишту у Ломтјевки и није ти дала да спаваш? То је она, Аниска. Погледај, како је порасла. Побјегла је од Нијемаца. *(Аниски.)* Поздрави се, то је Фјодор Иванић, домаћинов син. Он се вратио с путовања.

Аниска се клања, облизујући усне. Фјодор је непомичан.

Фјодор. Што се ти смијеш, прѣноса?

Аниска. Ја се то не смијем. Такво ми је лице.

Демидјевна. Поразговарај с њом, умије она да одговори.

Фјодор *(не знајући шта би је питао)*. Па, шта раде Нијемци тамо код вас?

Аниска. А шта би радили! Онако, живе.

Фјодор. А у разговору — јесу ли учтиви?

Аниска. Онако, уопште, учтиви су. Шта ћеш им — све на страном језику.

Фјодор *(Демидјевни)*. Сва дјеца у Ломтјеву била су ми пријатељи. Онај дугачки Табаков сигурно већ има дјецу. Много?

Аниска. Троје, најмлађему је година. *(Живље, Демидјевни.)* Заборавила сам ти причати, бајкице... Када су повели Табакова са женом на вјешање, њихово куче шчепа Нијемца за руку и уједе. Исправно су псетанце имали. Нијемци и кученце поред домаћина — објеси... *(Уздрхтавши, као у грозници.)* Ето, већ и пси ратују.

Фјодор *(суморно)*. Та-ако. А Статнов Петар?

Аниска. Он је од првог часа отишао у шуму. У купатилу се испарио посљедњи пут, и купатило запаљено. Повео је собом и сина, из шестог разреда. Зову га Прошка.

Фјодор се осмјехнуо њеним напјевним питонацијама. Аниска се љути.

А што се ти смијеш, путниче?

Фјодор. Тако, гледам те: смијешна си. Када би сви људи били такви!

Олга, отшкринувши врата, изговара само једну ријеч: „Отац“. Све се ставља у покрет. Демидјевна помиче столицу, Аниска ишчезава. Узбуђујући се очито, Фјодор заврће унутра крајеве сивог шала којим је обавио врат.

Демидјевна. Немој се свађати с оцем. Пусти да те покара, непокорни.

Фјодор одлази прозору. Улази Таланов, — мали, избријан жустир. Изгледа као да уорште не зна да се син вратио.

Таланов. Нећу ручати. Чаја донесите у кабинет, нојачег. Демидјевна, пришиј ми, рођена, најзад ону вјешалицу. Већ трећи дан молим. (*Примјећује сина и тоном, као да га је још јуче видио.*) А, Фјодор. Вратио се у родитељску кућу? Одлично.

Фјодор се спрема да одговори. Смита му мукли, неподношљиви кашаљ. Погнувши главу на страну, Таланов слуша скоро професионално и чека да се наступ заврши.

Одлично...

Демидјевна је одијела бунду. Фјодор — сакрио марамицу.

Јеси ли одавно у граду?

Фјодор. Од јуче. (*И наизуст, као да се унапријед припремио.*) Ја сам теби и мајци нанео непријатности. Опрости.

Таланов. И ми смо криви, Фјодоре. Ти си био пријенац. Ми смо те и сувише чували од невоље... И ти си закључио да је све на овом свијету — само ради тебе.

Фјодор при томе направи гримасу.

А та жена... је ли умрла?

Фјодор. Није. Ја сам хтио и себе, али нисам успио.

Таланов. А зашто си ти њу... тако?

Фјодор. Волио сам је. Ни за шта.

Таланов. А сада?

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ПЕСНОВАЦ

Фјодор ћути.

Јеси ли дошао да се одмориш? Лијепо, остани ту, при-
бери се.

Фјодор. Не, хвала. Сви би ме пазили, поучавали. Ја
сам дошао теби на преглед, као лекару.

Таланов. Одлично. Само, брате, ја сада увече слабо
видим. Сједи ту према свјетлости, хоћу да те разгледам

Послушно и чак придижући ивицу абажура од тканине, Фјо-
дор сијсда према лампи. Свјетлост му пада косо на чело.
Опирући се на Фјодорову руку, пружену преко стола, Таланов
гледа у синовљево лице. Фјодор тргне руку.

Фјодор. Дакле, јеси ли поставио... дијагнозу?

Таланов. Јесам. Твој кашаљ ми се не свиђа, ни тај
ужарени поглед, ни твоје руке — влажне, топле.

Фјодор. То су ситнице. Ја сам мислио на друго.

Таланов. И друго. Ти си пометен. Твоја јеткост
долази од твоје збуњености. И ти брчиш такође. Ти
тражиш излаз. То је већ нешто. *(Тако разговарају с дје-
чаком који је нешто скривио.)* Погледај око себе, Феђа.
Каква невоља иде на нашу земљу! Многонапаћена руска
жена плаче поред шумског огњишта... и уз њу су њена
дјеца, прожета димом пожара, који никада неће извје-
трити из њихових душа. Знаш ли ти колико је тих
измрцварених пилића прошло кроз моје руке? Јуче је,
на примјер... *(Одмахне руком.)* Ех, бол и гњев замагљују
главу, бол и гњев. А твоја болест је излечива, Фјодоре.

Фјодор. Утолико боље. Сједи, пиши рецепт.

Таланов. Већ је написан, Фјодоре. То је правич-
ност према људима.

Фјодор. Правичност? *(Разгара се тамним пламеном.)*
А према теби, према теби лично, јесу ли правични они,
које си лијечио тридесет година? Ти си био тај који је

први, прије свјетских величина, почео да врши операције на срцу. Ти си био тај који је, својим тешко зарађеним копјејкама, основао поликлинику. Ти си постао градска неопходност: комунални инвентар, као ватрогасна труба...

Таланов *(слушајући полузатворених очију)*. Одлично речено, настави.

Фјодор. И ето, Нибелунзи се крећу на исток, ломећи све пред собом. Човјечуљци бјеже, човјечуљци одвозе своје стризе и своје глувонијеме тетке. А што су заборавили тебе, стари докторе, а? Изиђи, стани на раскршће, ухвати се за ковчег с туђим прљама, можда ће те примити. *(И зацијени се од кашља.)* Ех, унутра све клокоће... и гори...

Таланов. Није рђаво што гори, него што те ljudi огањ сажиге.

Олга отшкрине врата.

Не сметај нам, Олга.

Олга. Тата, извини... дошао је Колесников. Он неизоставно мора да те види.

Таланов *(с љутњом)*. Да, телефонирао ми је у поликлинику. Нека уђе. *(Сину.)* Свега минут разговора. Ти ту у углу припали.

Фјодор. Не бих хтио да се сретнем с њим. Може ли се на ваш споредни улаз.

Олга. Склони се за параван. Он жури. То ће дуго трајати.

Фјодор се склања за параван. Олга отвара врата.

Тата вас моли да уђете, друже Колесникове.

Он улази; на њему је кратки крзени капут и револвер о опасачу. Он је такође великог чела, висок и по нечем сличан Фјодору, који иза паравана слуша следећи разговор.

Колесников. Ја сам дошао по вас, Иване Тиховићу. Аутомобил је пред вратима, два обећана мјеста су слободна. *(Тражећи погледом.)* Је ли се накупило много ствари?

Таланов. Ја нијесам измјенио одлуку. Не идем никуда, драги Колесникове. Овдје ћу бити потребнији.

Колесников. Знао сам да ћете то рећи, Иване Тихоновичу.

Олга (*тихо, не гледајући ни у кога*). Водите рачуна о времену. Небо је ведро, скоро ће напад.

Таланов. Онда хитајте. Нећете стићи да пређете мост.

Е па... да се опростимо!

Колесников не пружа руку.

Па ви такође одлазите?

Колесников (*оклијевајући*). Да нас ко не слуша из сусједног стана.

Таланов. Сусјед нам је — пекара.

Олга хоће да оде.

Колесников. Ви нам, Олга, не сметате. (*Таланову.*) Ствар је у томе, што ћу ја... остати у граду... на извјесно вријеме. Ја сам члан партије и док сам жив...

Таланов. Ето, видите! (*Подражавајући га.*) Па ни ја нијесам бала манифактуре, ни умјетничко дјело. Ја сам се родио у овом граду. Ја сам постао његова неопходност... (*за Фјодора*) као његова ватрогасна труба. И у степену те неопходности видим нарочиту част за себе. За ових тридесет и неколико година ја сам, при порођајима, примно на своје руке пола града...

Колесников (*кроз осмијех*). И мене!

Таланов. И вас. Ја памтим вријеме када је ваш отац био покућар покојног трговца Фајуњина. (*Иронично.*) Морам вам признати — остарили сте од тада. Мало се смучате.

Колесников (*погледавши Олгу*). Е, сада ће бити времена и за смучање.

Фјодор је закачио Олгин чешаљ на сточићу. Ствар је пали.
Колесников напрегне пажњу.

Нас тамо неко слуша... Иване Тихоновичу.
Таланов. Не слуша... нико.

Колесников примијети Фјодоров капут и ђутке подиже очи на Таланова. Истог трепутка Фјодор излази иза паравана.

Фјодор. Нико — то сам, очевидно, ја. Као што се каже у романима — из зида је изишло привиђење средњих година. Гутен абенд, бољари!

Таланов (*збуњено*). Ви се не познајете? То је Фјодор. Мој син.

Фјодор. Грађанин Колесников и ја некад смо се сретали. У дјетињству смо се чак и тукли више пута. Можете ли се сјетити?

Колесников. То је истина. Ми у занатској школи нијесмо вољели гимназисте. (*Таланову, пријекорно.*) Само не схватам.. шта има ружно у томе што је син, послјије дугог растанка, посјетио оца.

Фјодор. Па, прво, син је обилјежен. Жиг! А друго, — непосредна позадина фронта. Можда је син, без пропуснице, на сто километара одавде скочно с воза и онда се, преко мочвара, провлачио овамо... с потајним циљевима?

Олга. А зашто нас ти, Фјодоре, изазиваш, и чиме нас изазиваш?

Колесников. Ви бадава оцрњујете себе. Ви сте, истина, посрпули... али, кад су вас пустили, значи — друштво поново има повјерења у вас.

Фјодор. Мислите? Добро. Онда... ви сте се мало прије изrekli... да остајете у граду. Разумије се, с групом оданих људи. Како се каже — добро дошли, немачки пријатељи, на руско копље за медвједе. Так-так! Дакле, не бисте ли узели у одред једног таквог... човјека који се поправио? Истина, он нема солидних препорука, али... (*тврдо и гледајући у очи*) он ће све извршавати. И не боји се смрти: он је с њом три године спавао у за грљају.

Неугодно ћутање.

Не одговара?

Колесников. Ја остајем само до сјутра. Ја такође папуштам град.

Фјодор. Разумљиво. *(Гладећи брчиће.)* Да ли због тога тако упорно препоручујете тати... да кида одавде?

Таланов. Молим те, Фјодоре, да будеш уљудан према мојим пријатељима.

Колесников. Ја ћу му одговорити. Иван Тихонович дао је људима читавог себе. Њему долазе чак из сусједних реона. Ми смо жељели да га склонимо од опасности. Овдје ће бити доста бучно, почеће да оживљавају свакојаки мртваци. Већ се и сада помаљају из подземља змијске главнице.

Фјодор. Према томе, мојој сестри, на примјер, та бука ће бити корисна?

Олга. Ја остајем са школом, Фјодоре.

Фјодор *(с рукама у џеповима, љубљајући се)*. А није ли ствар једноставнија? Нијемцима ће, за разне дужности, бити потребне угледне фигуре...

Олга *(оштро, алудирајући)*. Бојим се, Фјодоре, да су их већ нашли.

Колесников. Завршите своју мисао. Мене чека мајка у аутомобилу.

Фјодор. А зар се ви не бојите да ће тата овдје, без вашег надзора, починити гомилу глупости?

Колесников. Ви сте озлојеђени, али вашој несрећи криви сте само ви. Осим тога, ја немам кад да понирем у ваше душевне нијансе. Други пут. До виђења, Иване Тихоновичу!

Они се загрле. Колесников преноси поглед на Олгу.

Олга *(тихо)*. Ја ћу вас испратити до аута.

Колесников *(Фјодору)*. Од срца вам желим да нађете мјесто у животу.

Фјодор *(у фалцету)*. Мерси-и.

Олга излази за Колесниковим.

Таланов. Стигни га и извини се, Фјодоре!

Фјодор. Доктор Таланов никада није тукао своју дјецу. Јесу ли се, с годинама, измијенили његови погледи на васпитање?

Таланов уморно притвара очи. Враћа се Олга. Она се заморно ухватила рукама за рамена.

Олга. Звијезде, звијезде... И, изгледа, већ лете.

Фјодор (*оцу, с извјесним осјећањем кривице*). Слушај, зар га се ти још увијек бојиш? Колико се ја разумљем у артиљерији, тај топ више не пали.

Таланов. Сада знам твоју болест. То је, Фјодоре, самољубље.

Њему се смучи. Придржавајући се за крај столњака, он се спушта у наслоњачу. Олга јурне према њему.

Олга. Тата, шта ти је?... Хоћеш ли воде, тата?

Демидјевна, која је ушла с вечером, хита да јој помогне.

Само тихо, тихо, да не би чула мама...

Тек што им је пошло за руком да му даду воде и подметну јастук под главу, долази Ана Николајевна.

Мама, њему је већ боље. Је ли да ти је већ боље, тата?

Таланов. Тежак дан сам имао. Све дјеча, дјеча...

Демидјевна (*Фјодору*). Одлази већ... несрећнице! (*Сасвим тихо.*) Послије куцни, ја ћу ти отворити.

Преко дадиљина рамена Фјодор непрестано гледа на оца и жене које су се ужурбале око њега. Изгледа као да он не вјерује да такве ситнице могу да изазову такве посљедице.

Олга (*прилазећи Фјодору*). Збиља, боље је да одмах идеш. Отац рано устаје... посла је много, много се умара.

Фјодор (*узимајући капут*). Нисам знао, Олга, да је то... твој вјереник. Опрости!

Олга (*горко*). И то је све што си ти схватио читаве ове вечери, Фјодоре!

Из даљине, стално се повишавајући и појачавајући, избија

сигнал за узбуну. Фјодор слуша подигнуте главе, затим одлази и нико га не испраћа. Ћутање. Затворивши уши длановима, Олга сиједи поред стола и почиње да поправља свеске.

Ана Николајевна (*мужу*). Дошао ти је Кокоришкин с актима. Позови га, Демидјевна.

Демидјевна (*према кухињи*). Уђи, канцелариски мољче. Сасушио се, сигурно, поред пећи.

Она одлази. Умјесто ње појављује се Кокоришкин и још у ходу вади мастионицу из џепа.

Таланов. Задржао сам вас, Кокоришкине.

Кокоришкин. Ништа, ништа. Бар сам просањарно на доколици.

Ана Николајевна. А о чему ви сањарите? (*С болом.*) Не ваљда о сину?

Кокоришкин. Моје сањарије су више из области пољопривреде. (*Претурајући по актенташњи.*) Цар Диоклецијан удаљио се од државних послова ради гајења купуса. У Илирију. (*Подизући прст.*) Одгајивао је огромне главице. (*Додајући хартију.*) О спровођењу одбранбених мјера.

Таланов. То је о курсевима за нудиље? (*Потписујући.*) А био је то диван дан, Ања... И све оно што смо нас двоје сањали, било је пред нама. И ти полажеш испит, на теби је прољећна хаљина. И ти си тада свирала... већ заборављам шта оно.

Ана Николајевна прилази клавиру. Једном руком, стојећи, репродукује познату мувичку фразу.

И даље, даље. Тамо има мјесто, гдје продиру вјетар и нада.

Тада она сиједи и свира свом снагом. Ћутећи, Кокоришкин додаје, а Таланов потписује акта.

Кокоришкин. И последњи, Иване Тихоновичу.

Чује се експлозија бомби, затим друга—још ближе. Музика се наставља. То је борба двију супротних стихија. Када херојска мелодија испуни све околу, долази трећа експлозија, сасвим

близу. Прасак стакла и падање мајтера. Свјетлост се гаси. У журби, Ана Николајевна отвира два сљедећа такта. Затим тишина.

Не преврните мастило, Иване Тихоновичу. Причекајте, креснућу шибицу.

Ана Николајевна. Оља, упали лампу. На прозору је била.

Плане шиблица. Ота је већ код прозора. Огромне сјенке пишу се по зидовима. Кратка паљба и неразумљива галама на улици. Лампа се разгара споро. Сви су на ногама. Фејин портрет лежи на поду, и као да је пастушило друго вече другога свијета. Демидјевна долази из кухиње, носећи доторјелу свијећу.

Олга. Демидјевна, донеси метлу да се помете стакло. Феја је пао.

Демидјевна одлази. Слаби шум поред врата. Таланови тек сада примјећују да на столици поред улаза сједи непознати старчић с чвороватом тољагом међу кољенима. Он се осмјекује и клима, клима ћелавом главом, као да поздравља или моли за милост и склониште.

Таланов (с пристojног отстојања). А како си се ти, оче, нашао овдје?

Старац. Од страха сам се увукао, домаћине. Небеса се руше.

Олга приноси лампу ближе. На госту су прљаве ватрпане и испрошиване панталоне и исто таква блуза; торба и овештала капа леже му поред ногу. Кокорошкин, као да њушка, са свих страна разгледа старца.

Олга. А одакле си ти, старче?

Старац. Ходочастим, као Лазар... у плашту, у коме сам био сахрањен. И, гле, плоча гроба мојега још увијек гледа за мнош. (*И, лупкајући штапом, уперео је тако оштар поглед у угао, да су сви и против воље погледали у истом правцу.*) Што си, што си кукове своје растворила, удовице камена!

Ана Николајевна (*полугласно*). Вјероватно болесник... дотетурео се к теби на преглед.

Таланов *(већ професионално)*. А ходочастиш ли одавно, оче?

Старац. А него! Ум је ненасит, немилостив, шапће — година, година, а ноге стењу — триста, триста. Тако и лутам, између два бича.

Олга. Па ти, дједице, ниси долутао куд треба.

Старац. Је ли ово кућа Фајуњиних?

Таланов. Кућа је Фајуњиних, али ти треба да идеш преко трга. Не сјећам се који број, али кућа је такође бившег трговца Фајуњина. И тамо станује доктор као што сам ја, само с брадицом. Он је специјалиста баш за ходочаснике. Њему иди.

Ана Николајевна *(полугласно)*. Нека причека, док не прође напад.

Старац. Хвала ти, Ана Миколавна, на болећивости твојој.

Ана Николајевна *(прене се)*. А откуда ви мене познајете.

Старац. Можда смо се случајно срили у сну. Ево ту је наслоњача, мекана... и наслоњачу сам снιο више пута. Она је одоздо нагорјела.

Олга. Нигдје она није нагорјела, ви се варате.

Старац. Јесте, ћерко, јесте. Сан је изгледао овако: точкић се откотрљао, и покућар донесе бвијећу и постави је под наслоњачу. Умало пожар није направио.

Таланов. Не сјећам се таквог случаја.

Старац. Па дај да погледамо, Иване Тихоповићу. Придржи моју тољагу, домаћице. *(Кокоришкину.)* Помози ми, мувља јектико.

Он и Кокоришкин преврћу наслоњачу бочно. На платненој постави јасно се види велика проторјелина. Таланови се згледају.

Тебе, ћерко, још није било на свијету, а ова ствар је стојала у канцеларији Николаја Сергејића Фајуњина.

И нешто се у односима из основа измијени. Кокоришкин се с поштовањем и церемонијално клања старцу.

Кокоришкин. Добро дошли, Никола Сергејићу. Намучили смо се чекајући. Дошло је, дакле?

Старац. Притрпи се, сад ћемо видјети.

Жустар, чак подмлађен, он прилази старомодном телефонском апарату и дуго врти ручицу.

Је ли то централа, централа... *(Заповједнички.)* Што тебе, капаринко, нема тако дуго на телефону. Овдје говори градоначелник Фајуџин. Ти немој да дрхћеш, ја те не једем. Треба ми милиција. Дај коју хоћеш. *(Опет окрене ручицу.)* Милиција, милиција... Јој, јој, — ни гласа од власти!

Кокоришкин *(клањајући се и умињавајући Фајуџину)*. Можда су се од страха завукли у мастионице, Никола Сергејећу. Хе-хе!

Фајуџин вјеша слушалицу и крсти се сурово.

Фајуџин. Љета наша поваја, господи, благослови.

Сада већ и кроз тврде камене зидове пробија унутра прасак митраљеских рафала, вика и звекет жељеза које се ваља.

Њиње отпущаеши раба твојего, владико, по глаголу твојему, с миром. Јако видеста очи мои...

Његово смирено мрморење угушује жестоки звекет стакла. Споља су, кундаком, избили прозорско крило. Фурнирски штит пада. У правоугаонику ноћног прозора појављују се — изнакажеши жестином боја, са стране освјетљени одбљеском пажара — људи у кацптама. Кроз дим који плива они загледају унутра. То су Нијемци.

КРАЈ ПРВОГ ЧИНА

ЧИН ДРУГИ

ПРВА СЛИКА

И гле, несрећа страховите најезде покрила је небо градића. Иста соба, али нешто је из ње отишло неповратно — постала је сумрачна и тијесна. Фјодорове фотографије више нема; само срамна мрља, у паучини и с чавлом по средини, зија на тапетама. Помјерене ствари, непокупљено посуђе на столу. Јутро. У средњем прозору види се сипијезна улица са истим, али виш напола сасјеченим звоником на брежуљку. Сусједни прозор, избијен оне незаборавне ноћи, закован је — преко ћебади — фурнирским даштицама. Однекут одозго, — час јача, час слабија, — допире пјесма мушкараца, суморна од беспослице. Олга, у зимском одијелу, спремна је за одлазак. Ана Николајевна држи врата и кваку.

Олга. Мама, мени је сваки минут драгоцјен... Мама!

Ана Николајевна. Нећу да те пустим, Олга. Нећу да те пустим.

Олга. Та схвати, дјеца се могу скупити... Од шездесеторо — макар троје. Шта ће бити с њима?

Ана Николајевна. Сједи и размисли — каква предавања могу бити данас. И који ће сметањак послати своје дијете у школу.

Два пуцања, један за другим. Погнуте главе, сметено и безгласно, неко протрчи испред прозора.

Иди од прозора, Олга.

Олга (*промјенивши мјесто*). Неки живе поред глувих баба, а оне не би чуле ни земљотрес, ако би се десило... Ја морам, ја треба да идем. Ја за то примам и новце, мама!

Таланов (*из друге собе*). Пусти човјека да нешто ради, Ана!

Ана Николајевна. Хоћеш да изгубиш и кћер? Посљедњу, Иване.

Демидјевна, која је ушла из кухиње.

Шта су се ти тамо распојали? Као па опијелу...

Демидјевна. Заузели су и горњи спрат, и кућицу у дворишту. Кудгод погледаш — штрчи војник. (*Повјерљиво.*) Опет су данас четири Нијемца нашли распорена. А на њима цедуљица за све нста.

Ана Николајевна. А шта је на цедуљници?

Демидјевна. А на цедуљници је запис, веле — добро дошли. Шта су на-ро-ода похватали! И ту код нас, на кући, виси плава хартија. Нуде велике новце, ко ода. Траже...

Ана Николајевна. А кога траже?

Демидјевна. Ко га зна; некаквог Андреја. А у нашем граду накупило би се до тридесет комада Андреја.

Олга. Нас, Демидјевна, то не занима. Ми смо људи мирни. И вама је боље да гледате своја посла.

Демидјевна. Да се упишемо у швабице, а? (*Увријеђено.*) Кромпир нам је у подруму, треба проћи мимо Нијемца. Да пошљем Аниску? Она ће протрчати, као вјетрић.

Ана Николајевна. Док се ово не стиша, нека нико из стана не излази. Пошљи је овамо да поспреми сто. (*Олги, пошто изиђе Демидјевна.*) Распитај је шта се ради у Ломтјеву.

Не скидајући капут, Олга стрпљиво сиједа на столицу.

Улази А н и с к а.

А н и с к а. Бајкица ме је послала. Шта треба да радим?

Ана Николајевна. Покупи посуђе, дјевојчице, само немој што разбити.

Аниска пукће од важности задатка који јој је повјерен и прихвата се посла.

А Олга вели да си ти без разлога побјегла из Ломтјева.

Аниска (*разборито*). Како без разлога! Стали су да бјесне, Ана Миколавна. Собу загрију, жене натјерају унутра, удесе како треба... и пуче зло. Имала сам другарицу, у једној смо скамији сједјеле. И она је, гола голцата, у студену воду скочила. (*Женски, крајичком мара-ме, додирује око.*) Сигурно се сјећате нашег језерца?

Ана Николајевна. Сјећаш ли се, Оља, лонтјевских језера? Около су старе иве... Сјећаш ли се?

Олга индиферентно гледа кроз прозор.

Аниска. Један официр је дивљао више од свих других. Субјеласт, као дим, а ћопав. Осрамоти, па још удари печат од црвена воска на леђа. А зашто то, Ана Миколавнушка? Па жена, ваљда, није писмо.

Олга (*устајући одлучно*). Е, мамице, ја идем. Иначе ћу закаснити.

Ана Николајевна. Метни стару мараму. И погрби се, погрби на улици. Грбава и сирота никоме неће пасти у око.

Олга отвори врата и одмах их затвори. Улете гласови препирке: гуњџање Дашина бацића и познати тенорић Фајуњина.

Олга (*оцу, у сусједну собу*). Изиђи, тата, почиње свијетли живот. Долази ти власт у посјету. Ја одох на споредни излаз. (*Окрећући се.*) Не брини, мама... брзо ћу се вратити. (*Одлази.*)

Бранећи се од насртљивог госта, појављује се Демидјевна. На Фајуњину је широки лјетни капут с борама од лежања у ковчегу. Чизме, тврди оковратник и ћела блистају, као да су воском премазани. Фајуњин има изглед и држање уходе од прије револуције.

Фајуњин. Прођи се враголија, голубице, ја сам стар. Себи руко, мани ме се.

Демидјевна. Не види се баш да си Лазар. Други пут ћемо те подубље зарити, да не измилпш.

Фајуњин. О-хо, луде! Мичи се, не љути ме, мичи се!

Таланов (*излазећи пред Фајуњина*). И збиља, мичи се, Демидјевна.

Она, гледајући попријеко и гунђајући, одлази у страну.

Фајуњин. Зар такве ријечи, и то пред свијетом, и у таквој ватри, па још коме?... мени! Ај, луде. (*Свима.*) Честитам вам, мили моји. Свијетлост, свијетлост више није иза гора.

Сви ћуте. Он узалуд чека одговор.

А ви немојте ћутати, разговарајте са мном, мили. Нисам дошао по кирију, мир доносим. И дошао сам сам. Могао сам да нагрнем с множином, а дошао сам сам. Ево, сав сам ту.

Ана Николајевна. А чему ви нас плашите, Фајуњине?

Фајуњин. А чиме тебе, домаћице, овај сињи кукавац може уплашити, чиме? Твој дом је сат меда, а моје гнијездо — гдје је? Гдје је слава моја, фирма гдје је? Један париски лист писао је да је лан фајуњински њежњији од увојака Ниноне Ланкло... И нестане. А гдје је птић мој љубљени? У тијесној земљаној клијети почива.

Демидјевна. Сигурно га је, љушку погану, требало послати у сиротиште? Већ је почео да диже хајку на људе.

Фајуњин (*нагло окрене клаву, те му се оковратник уреже у врат*). Шта? Сињем кукавцу су никли оштри зубићи. Чувај се, старице, да те не уједе!

Таланов. Ти ми, Демидјевна, опет писи пришила вјешалицу. Донеси у кабинет. Нека припије Ана Николајевна.

Обје су разумјеле и одлазе.

Ви сте, паравно, послом до мене, господине Фајуњине?

Фајуњин. Погодили сте. Већ други дан желим да из душе поразговарам с вама, Иване Тихоновичу. (*Лински, која мете под, подижући намјерно прашину на Фа-*

јуњина.) Стани, ти, чедо, тамо на улазу. Чим ауто стигне јави. Иш!

Аписка отрчи.

Сјединимо, Иване Тихоновичу. Старци смо, а стојимо као на двобоју.

Т а л а н о в. Слушам вас.

Сједну.

Ф а ј у њ и н. Што пјешнице, што трком — свијетли дан долази. Скоро ћемо нас двојица, скинувши капе пред светим вратима Спаским, ући у саборну цркву светог Архангела. И пашћемо на камен и усплакаћемо, изгнаници из раја. (*Узгред.*) Откад нисте били у Кремљу?

Т а л а н о в. Одавно.

Ф а ј у њ и н. Ни ја, никако нисам могао да се наћам. Прво сам, знате, скитао, затим сам чамно у самоћи, затим сам се бавио изградњом у брдима Акатуја... (*Примјетивши Талановљев покрет.*) Опростите?

Т а л а н о в. Не разумијем... чиме сам заслужно толико ваше повјерење.

Ф а ј у њ и н. Сличност судбине. Ни ја ни ти нисмо оптерећени милостима пређашњих. Може бити, синови наши су, у државној кући, спавали на истим даскама. Осим тога... (*Он шкљоцне поклопцем часовника и зацокће.*) Ој-ој, иде вријеме! Пређимо на ствар. Ова кућица са свим својим садржајем одређена је за команду. Прво су хтјели у школу, гдје је ваша Олга Ивановна, али почем је изгорјела до темеља, а оправка је сада, и сами знате... Једном ријечи, сада ће овамо, ради прегледа, стићи ађутант команданта Вибела и господин Мосалски. Значи, вас и вашу супругу истрепће одавде под старе дане. Али... (*скоро на ухо, пријатељски*) бог је велик! Како сам чуо, Вибел је ишао у лов на тигрове, али се, слично Првоне Петру, господару, страшно боји мишева. Па да ми њега мишевима, а?

Т а л а н о в. Будите краћи, ја брзо схватам.

Фајуњин. Разумијем. *(Пословно.)* Јутрос су опет нашли четворицу. Сви су убодени истим потезом, у слабину. И цедуљца... Значи, у граду је остао пеки шаливчина. Андреј му је име, Андреј. Ко би то могао бити, а? Да ми је да му бар фотографију видим — какав је то витез без страха?

Таланов. Фотографијом се не бавим. Андреја међу познаницима немам. Већином су — Ивани. И сâм сам такође Иван.

Фајуњин. Сада ће страдати невини. Вибел је попустљив, али не може од Шпуреа. А тај Шпуре... Знате ли шта је ђаво? Е, господин Шпуре самим тим ђаволом, као крпом, свако јутро крв у својој канцеларији брише. Обрише, добро псциједи и објеси на уже да се суши. Да-а. А што би се тај Андреј и размахивао? Можајск је пао, догледом се већ виде врапци на крову цркве светог Архангела... *(Право у очи.)* Како би било да га ви на састанку убиједите да се мане гријеха и не узмућује наш град!

Таланов. Кога то да убиједим? Шпуреа, ђавола, или цркву светог Архангела?

Фајуњин *(скоро као дијете)*. Не, него онога, знаш... Андреја.

Таланов. Да изиђем на трг и да вичем док ме не чује, је ли?

Фајуњин. Мањ ако га тако не дозовеш! Шарните ви њему цедуљчицу да дође ради хитна посла. Кокоришкин држи да ви његову адресу посигурно знате. Па се лијепо састаните.

Он умиљато глади Талановљев рукав. Овај устаје, помичући столицу.

Таланов. И опет сте ви, Фајуњине, забасали куд не треба. Ја такву дужност никад нисам вршио.

Фајуњин *(такође устајући)*. Какву то... дужност?

Таланов. Дужност целата. Нећу ја то моћи, нисам више при снази. Ту знате, треба и уже насапунити, и љеш на плећима одвући...

Фајуњин. Е баш штета. Бојим се... нешто се Коко-

ришкин много врти уоколо. Ако се слиже с Мосаљским, из уста ће залогај отети... (С надом.) Није до хитње, можемо и сутра, а?

Престрављена погледа, улети Аниска из претсобља.

Шта је, шта има?

А н и с к а. Стигао је ђенерал.

Она се за часак устумара, па се непримјетно скрије иза прозорских завјеса. Фајуњин погледа кроз прозор.

Фа ј у њ и н. Држите сада своју срећу, Иване Тихоновиху. Вибел лично је дојездно! (Он унапријед замре у полупоклоњу.)

Улази Мосаљски, из редова емигрантског покољења, у руској, сигурно очевој капуљачи и краткој командантској бунди од штављене коже. Он пушта пред собом копавог ађутанта К у н ц а, субјеластог као дим.

К у н ц. Achtung!¹

Затим се, трљајући промрзле уши, појављује В и б е л, високи постарији официр, у шињелу. Фајуњин трчи у сусрет.

Фа ј у њ и н (брзо). Срећан сам што могу да вас поздравим у свом властитом дому, гдје сам познао живот и родно сина, који је пао у самопријегорној борби с комунизмом. Фајуњин... градоначелник, Фајуњин!

К у н ц. Zurück!²

В и б е л (Кунцу, одмјерено и лагано, као да чита лекцију). Ја сам већ дао наређење мојим официрима да у овој земљи говоре руски. (Окренивши се напола.) Sklave?

М о с а љ с к и (преводи на ухо). Роб.

В и б е л. Роб може не знати језик господара, aber³ господар мора знати језик роба.

К у н ц (поцрвевевши, с напором). То је та-ако тешко, господин мајор.

¹ Мирно!

² Натраг!

³ Али

Вибел (*љути*). Али н ја гофорим руски. (*Показујући прстом на Таланова.*) Ко је ово?

Фајуџини (*одано*). Таланов, знаменити овдашњи, извините за израз, ескулап.

Вибел се пагне Мосаљскоме.

Мосаљски (*на ухо*). Arzt¹.

Вибел. Сашто шути?

Фајуџини. Доктор Таланов узбуђен је од части што види господина Вибела.

Мосаљски. Теби, Фајуџине, више приличи да господина команданта ословљаваш — господин мајор.

Вибел. Сфе једно. (*Таланову.*) Треба кофорити, мој пријател.

Фајуџини. Син господина Таланова познат нам је као борац против совјетске власти.

Таланов (*плануши и са стидом*). То је све неистина. Лаж и неистина.

Фајуџини. Скромност. Син господина Таланова заједно је с херојски павшим сином мојим Гаврилом...

Вибел се мршти.

Мосаљски. Када ти, Фајуџине, поменеш то десети пут, ми ћемо те послати на дугорочни боравак код твог сина. (*Таланову.*) Одговарај. Колико овдје има соба и излаза?

Таланов. Када сте се ви, млади човјече, родили, ја сам већ имао десет година вјерне службе својој домовини. (*Поћукавши.*) Три и кухиња. Излаза — два.

Мосаљски (*оборивши очи*). Има ли подрумских просторија?

Таланов одречно одмахне главом.

Жели ли господин мајор да прегледа распоред соба?

Фајуџини (*трчећи напријед*). Овдје је, изволите видјети, њихов кабинет. Има једна незгода: окрени како хоћеш, сто долази према прозору. Наравно, ако се постави још један стражар...

¹ Лекар.

Мосаљски га ухвати за раме и задржи.

Мосаљски. Остаћеш овдје, Фајуњине.

Таланов. Могу ли ја сада отићи?

Нико му не одговара. Вибел погледује на Кунца, и овај такође остаје. Мосаљски и Вибел одлазе.

Фајуњин (*жучно*). Ако ви сами, Иване Тихоновичу, не видите своју корист, онда барем мени не сметајте. Та они ће вам овдје све крвљу упрљати!

Таланов. Ах, оставите ме, оставите ме, Фајуњине.

Поред прозора, гдје стоји Кунц, задрхти завјеса. Кунц је радознало помиче у страну. Приљубљена уз ивицу од прозора, ужаснута Аниска ћути. Кунц препознаје своју бјегуницу.

Кунц. Ah, du, mein feiner Käier?¹

Он пружа прсте према њеној бради. Цикнувши, Аниска јурне у бјекство. Понављајући: „Kommt mal her, kommt mal her, Liebchen!“² — Кунц жури за њом. Враћа се узнемирани Вибел, у пратњи Мосаљскога.

Мосаљски. Ко је ту цичао?

Фајуњин (*ширећи руке*). Ето, десио се случај! Јурну миш и право цурици под сукњу...

Вибел (*тихо*). Шта јесте миш?

Мосаљски (*на ухо*). Maus.

Фајуњин. Било их је ту и раније сијасет. Узроком сусједства са пекаром. Иза тапета, понекад, читава јата гребу.

Вибел погледа неодлучно себи под ноге. Смјешкајући се као какав кривац, враћа се Кунц.

Само су они ту умњљати, господине мајоре, као канаринке...

Вибел (*стресе се*). А не. Ова рђава кућа. Нема оно, но... Kein Raum für die Wachtmannschaft.³

¹ Ах, ти си то, слатка моја бубице?

² Ходи овамо, ходи овамо, душице!

³ Нема просторија за пратњу.

Мосаљски. Пратећа чета.

Ви бел. Да то. Wir müssen ins alte Loch zurück.¹

Подитавши два прста на поздрав, и обазирјући се још увијек по угловима, он окреће ка излазу. Да би појачао утисак, Фајуњин се одлучује да му препријечи пут.

Фајуњин. Само, господине мајоре, од њих нема штете... од мишева. (*Показујући како се то на дјелу ради.*) Само га притјераш у угао, претињима овако заврнеш вратић... и кроз прозор. Салто мортале, и готово!

Ви бел убрзава корак. Не заостајући, Фајуњин одлази за њим.

Мосаљски (*сада већ учтиво*). Реците, докторе... Ја не вјерујем много овој лисици. Јесу ли ту доиста упали мишеви?

Таланов (*у лице*). И пацови, господине официру.

У Талановљевим очима не види се ни трунке потсмјеха. Мосаљски се перадо хвата за кваку. Облизујући усне, Фајуњин, који се вратио, стаје побочке у вратима, да би га пропустио.

Фајуњин. Јесте ли видјели како ми је излетно, као запушач. Урлајте ура, Иване Тихоновичу: ја лично станаваћу код вас. (*У радости, он чак покушава да загрли Таланова.*) Зато ћу вас малчице стијеснити... Кабинетић ћу вам узети. Привремено! Великој фирми мјесто је једино у Москви. А, да, позвао сам га и на прославу насеља. Четврт вијека нисам славио имендан... сада ћемо га пролумповати по новом календару. Поклоне не очекујем, а ви са супругом изволите!

Таланов. Нема изгледа, ми смо болесни људи...

Фајуњин. Немојте гледати с висине: лично ће Шпуре доћи. Ваљаће! А што се тиче Андреја, промислите. И ако ћемо ми... (*загометно*) њега, можда, још вечерас сами видјети, политички би било важно да то потече баш од вас. А збиља је вјешто смишљено: добро дошли!

¹ Мораћемо опет у стару руну.

Шпуре се тако распалио, да варнице од њега лете каљчује те ријечи.

Таланов. Заморили сте ме, заморили сте ме, Фајуњине.

Фајуњин. Летим. Морам још у управу, затим на сахрану њемачких мртвака, па конференција са житељима... Муке! Ви за то вријеме пренесите ствари, а увече ћу се и сам пребацити. Ајфвидерзен, што значи — у здрављу, господине ескулапе.

И оде, направивши балетски поклон. Таланов стоји једну минуту на средини, понављајући: „Мајмуни, мајмуни...“ Затим почиње да скида фотографије са зидова. На том послу га и затиче Ана Николајевна.

Ана Николајевна. Шта то радиш, Иване?

Таланов. Ослобађам мјесто, Ана. Ово је намијењено за мајмунарник.

Ана Николајевна завија главу вунепим шалом.

Јес ли далеко наумила?

Ана Николајевна (*јетко*). Ма била сам забранила излазак из куће. Војници се врзмају по граду, тријезни су горни од пијаних... Аниске нема, Иване.

Ушавши на стражња врата, Олга пролази за свој параван.

Бар се Олга вратила, хвала Богу. (*Гласно*.) Оља, дошла су ти нека твоја два друга ради школских послова.

Олга. Ништа, они ће причекати.

Ана Николајевна одлази.

Таланов. Шта има ново у школи, Олга?

Олга (*скоро безбрижно*). Као и увијек, мама је била у праву. Ни једно дијете није дошло. (*Она излази и узима хлеб са стола*.) Страшно сам огладњела.

Таланов. А шта си радила у школи?

Олга. Завирила сам у учионицу. Празна, у неред... Само промаја њише Африку на зиду. Тамо је прозор разбијен.

Таланов. Је ли разбијен један или... више?

Спустивши руку с хљебом, Олга нетремице гледа у оца.

Ми смо, Оља, живјели у љубави. Ти пред нама ниси никада имала тајни. И ето, дошао је час искушења, а ти измишљаш разбијени прозор... и читаву Африку, као гробну плочу, наваљујеш на наше друговање. Ти си расјана. Нијеси чак опазила да је школа изгорјела, Оља.

Олга (*хватајући очеве руке*). Тата, ја нијесам могла друкчије. Немам ни права. Та ти и сам захтијеваш да се бијем с њима... у мислима захтијеваш. Јер кога ћемо ми послати тамо, зар Фјодора? (*Њежно и горко.*) А ја већ и нијесам твоја, тата. И ако ћеш ме жалити — отићи ћу. (*У њеном гласу, кроз сузе, зазвучи нота, још непозната Таланову.*) Ах, како их мрзим... Њихов говор, њихов ход — све. Ми ћемо их поучити, ми ћемо им дати лекцију из скромности. И ако топова недостаје и нокте ишчупају, нека моја крв буде отров за онога, ко у њој ноге окваси!

Таланов. Гле, каква је постала! Па зар те ја корим или одвраћам, Олга, Ољенка?

Олга. Не плаши се за мене. Јака сам... и страшна сада. Туђој жалби нећу повјеровати, али се ни сама нећу пожалити.

Таланов. Утри сузе, мајка ће видјети. Ја ћу да погледам шта је са њом, а ти прими своје госте. (*Са пола пута, не окрећући се.*) Фајуњин се избрбљао да се вечерас спрема рација. Па ако мислиш у школу...

Олга (*мирно*). Хвала. Бићу обазрива.

Отац одлази. Олга отвара врата од кухиње. Она не изговара ни ријечи. Исто тако ћутећи улазе Јегоров, рођав, у сељачком гуњу, и за њим—мршав, живих црних очију—Татаров, у зимском капуту преирављеном од шињела. Говоре брзо, тихо, без наглашавања и стојећи.

Ко се од вас сјетно да се претставите као просвјетни радници? Погледајте какви сте! А да је у кући љекар, и да сте могли доћи засебно, на преглед, — то вам није пало на памет.

Татаров. Тачно. Немамо још умјешности. Учимо се, Олга Ивановна.

Јегоров. Ништа, научиће мржња. Мужици су постали као барут, само пибицу треба принијети. (*Предајући завежљај у комаду материје за џакове.*) Старац Шаранов дао нам је свињетину да предамо Ивану Тихоновну: лијечио му је жену... Јеси ли видјела Андреја?

Олга. Јесам. Веома је незадовољан. У Прудкама су маљевима разбили пољопривредне машине. Зашто? Зар ће их одијети у Њемачку? Или ће пуцати из вршалица? Паника. А у Ратном су запалили пшеницу намијењену за сјеме. Требало је сакрити.

Јегоров. Нису имали времена, Олга Ивановна.

Татаров (*љути*). А за своју су имали?

Олга. И сви заборављају на непрекидност акције. Потребно је да нас осјећају сваког минута. Ако нестане један — на његово мјесто, и под истим именом, смјеста да ступи други. Партизан не умире... То је гњев народа!

Врата се широм отворе. Испочетка се ништа не може схватити: бука, плач, нечији оштри смијех. Не примјећујући остале, утрчи Ана Николајевна.

Ана Николајевна. Брзо, дај штогод топло... Суку, ћебе — било шта!

Олга. Шта се догодило... тати? Ти сва дрхтиш, мама.

Са снагом, необичном за жене, Ана Николајевна извуче из под кревета Олгин куфер и журно граби ствари. Олга погледа у претсобље.

Је ли пала под ауто, мама?

Ана Николајевна (*одлазећи с хрпом ствари*). Спреми самовар... и лимено корито из клијети — овамо!

Олга (*гостима*). У кухињу... тамо ћемо довршити.

Јегоров и Олга одлазе. Татаров се задржи: он види претсобље. На његовом лицу, које постаје сурово, може се прочитати шта се тамо догађа.

Глас Талапова. Ја ћу је придржати испод руку док...
Ослободи диван, Демидјевна!

Глас Ане Николајевне. Ништа, чедо, ништа. Овдје их нема... умири се!

Идући натрашке и не скидајући очи са Аниске, коју сад уносе у собу, појављује се Демидјевна.

Демидјевна (*наричући*). Дробна ти моја звјездице, угасили су те погани душмани...

Туга је њена бесконачна.

КРАЈ ПРВЕ СЛИКЕ

ДРУГА СЛИКА

И сепидба је извршена. Сада је Талановљево боравиште ограђено зидовима једне собе, претрпане стварима: још нису успјели да се среде. Дуж зидова су, на брзипу, поређани кревети; један од њих је, очевидно, скривен иза паравата. Живахна цицана завјеса разапета је између ормара и прозора, затвореног фурниром. У углу, поред свакојаким ситница, неолходних за домазлук, леже: четка, самовар, још неприкуцани чивилук, — стоји, ногама у вис, разбијени портрет дјечака Феђе. Позни часови ратног времена. Код Фајуџина помјерају намјештај, премазују под: журе се да се смјесте до поћи. Тек што је завршен чај у новом стану. Сједећи на дењуку поред стола, Ана Николајевна пере посуђе. Таланов се нагао над свеску часописа.

Таланов (*остављајући књигу*). Дакле, рађа се нова област медицине: дјечја ратна хирургија!

Из Фајуџипове половине чује се пискави Кокоришкинов глас: „Крајем, крајем завеси... Лустер, лустер! Гледај у ноге..." Шкрипа намештаја, жалостиво звоњење кристалних висака, нешто је пало и откотрљало се. „То је милионека ствар, сељачино!“ Поред отворених врата гурају некакав огроман предмет. У прслuku, искривљена лица, хладећи се картоном, ушпјеће Кокоришкин, проговори: „Удесиће они мене сада. Одбићу, одбићу... Купус ћу почети да садим!“ — и нестаје. Таланов иде да затвори врата, али овамо и послије тога продире исовка и шкргут, — чини се да тамо печастиве силе помјерају зидове с једног мјеста на друго, а на мутном стаклу, размахујући рукама, појављују се силуете и сјенке фантома, који су запослени око удешавања Фајуџинова кутка.

Таланов. Запамти што ћу ти рећи: наш Кокоришкин ће прогутати Фајуџина. Далеко ће стићи!... Па, вријеме је да се спава, Ана, касно је.

Ана Николајевна. Треба још да сачекам Олгу.

(Наједном.) Шта ти мислиш, зашто је Фјодор дошао овамо?

Таланов. Мани га, Ана. Ми смо њега сахранили још онда, прије три године.

Ана Николајевна. Да. (Обичним гласом.) Је ли вријеме за лијек?

Таланов. Кроз десет минута.

Ана Николајевна. Кроз десет минута се више не смјеће ни улицама, а Олге још нема.

Таланов. Добро би било да за сваки случај отвориш врата.

Ана Николајевна. Она има кључ.

У кухињи лупну врата.

Ми о вуку...

Тргнувши врата за собом, сва у снјегу, уђе Олга. Леђима окренута родитељима, она отреса бунду код прага. Раго јој полази за руком да скрије задиханост од дугог трчања.

Олга (једва предихнувши). Изгледа... ја сам опет за-
каснила на чај.

Ана Николајевна. Чајник је још врео. Пиј. Шта има на улици?

Олга. Снјег пада... вијавица. Преко дворишта сам
ишла пипајући.

На стаклу се појављује Кокоришкинова силуета, затим
улази он сам. Олга се прави као да га не примјећује.

Јадни стражари у оваквој поћи: и они су људи. Је ли
вама што потребно, Семјоне Илићу?

Кокоришкин. Имате ли ви метлицу? Да обришем
прашину.

Олга. Дабоме. (Додаје му четку.) И иначе, ако вам
кад шта затреба... Смјештате ли се?

Кокоришкин. Размјештамо. Пронашао сам све Фа-
јуњинове ствари. Писаћи сто у Извршном комитету, ор-
мар сам извукао из дјечјих јасала... Ви неустрашиво иде-
те улицама, Олга Ивановна!

Олга. Е, ја имам још седам минута резерве, Семјоне
Илићу.

Кокоришки. Иде-ем... (*Проницљиво и алудирајући.*) Нек из нова стана, момка усни драгапа.

Отрчи. Олга притвара за њим врата.

Апа Николајевна. Ја нијесам ни знала да се зове Семјон Илић... А што ти стојиш? Сједи, пиј чај кад си дошла.

Олга (*неодлучно*). Видиш... Нисам дошла сама. Случај, знаш. Ја улазим у двориште и погледам, а он трчи...

Таланов. Ко трчи?

Олга. Па, овај, како му је име, Колесников! А са угла се истовремено појавила патрола. Ја сам га пропустила.

Родитељи не гледају једно у друго: плаше се, свако посебно, да не одаду оно што знају о Олги.

Ако је незгодно, он ће отићи. Он ће отићи кроз шест... или десет минута.

Таланов. Па, зови га. Гдје је он?

Олга. Видиш... Он је мало рањен. Тане га је случајно закачило. Маленкост — у раме...

Таланов брзо одлази у кухињу.

Мамице, ништа се неће десити. Тата ће га превести, и он ће отићи... кући. Ја сам му то отворено рекла... Он схвата.

Апа Николајевна. Погледај ми у очи, Оља. (*И подиже за браду њену оборену главу.*) Имамо храбру и честиту ћерчицу, али ти си нам... посљедња. Фјодор се неће вратити. Отац је стар. Несрећа ће га убити.

Олга је плаховито љуби у чело. Таланов пропушта Колесникова. Овај је у истом, већ изношеном крзеном капутићу, необријан и непаоружан; рука немоћно виси низ тијело.

Шта је с њим?

Таланов. Сад ћу да погледам. Оља, воду и лавор. Иза паравана. Ти, Ана, стани на врата.

Нечујна, муњевита журба. Сви су на својим мјестима.

Прођите овамо, па кревет.

Колесников (*идући за параван*). Како је све то незгодно испало... Не дам вам ни да спавате, а могу и да упадну за мнош. Само да снијег не ода!

Таланов. Измислићемо нешто. Свучите ту вашу доламицу.

Сцепа је празна. Даљи разговор води се иза паравана. Лије се и плуска вода. Таланов пере руке.

Скините сасвим. Помози, Олга. Не журите се, испружите руку...

Чује се цијепање тканине.

Боли ли овдје?

Колесников. Помало. Ни ту, само тишти. А како је чудно све ово, Иване Тихоновичу!

Његова интонација мијења се према јачини бола појединих стадија прегледања и превијања ране.

Кажем како је чудно: осам година смо нас двојица радили заједно. Ја сам вам кресао болничке буџете, давао сам вам мање дрва, свађали смо се на сједницама. Живјели смо један поред другог...

Он умукне. Пал маказа.

Таланов. Шпиритус. Притрпите, сад ћемо завршити. Више, више... завој.

Затим из ћутања поново није глас Колесникова.

Колесников. ...И за читаво то вријеме ни једном нисмо поразговарали из душе. А имало се о чему! Не, сада не боли... И колико у нашој земљи има таквих пријатеља који се не познају. Били смо груби и заборављали смо ријеч њежност.

Таланов. О њежности послјије. Засада смо готови. Ујутру ћемо поново погледати. Гдје да га смјестимо, Ана?

Она не стиже да одговори. Оштро и заповједно куцање у прозорски оквир. Пометња. Навлачећи силом свој кожни капут, Колесников први излази иза паравана.

Колесников. Дошли су по мене. Ето, довео сам их и на вас. *(Идући ка излазу.)* Ја ћу их дочекати у дво-ришту. Угасите одмах свјетлост, и спавајте.

Ана Николајевна. Останите овдје.

Колесников. Они ће пуцати... Али, ни ја им се нећу дати тек онако.

Ана Николајевна одлази, давши знак да се ћутн. Прозлазе мучне минуте. Од Фајуњина допире весела музика: музички сандук, оркестрон. У кухињи гласови. Колесников се склања за параван. Изнемогла, иако је опасност прошла, Ана Николајевна пропушта у собу Фјодора. Он жмири послјије ноћи, из које је дошао: несхватљив, таман, тежак. Брчићи обријани. Касније се добија утисак да је помало пијан.

Ана Николајевна. А ми смо се већ спремали на спавање, Феђа.

Фјодор. Ја сам свратио онако, узгред. И мени је вријеме за паји-паји: умора-ан сам... *(Он сједне, протезући се, и не примјећујући да сви стоје и стрпљиво очекују да он оде.)* Села уоколо пламте. Лети ружичаст снијег, а у њему патроле, бајунетима рију. *(Вијевајући.)* Рација! *(Намигујући на Олгу.)* А ја знам за ким јуре. Наћи ће црнога ђавола. А онај гледа кроз неку пукотину и цери се. Храбар друг, таквог бих у друштво.

Олга. А како си ти прошао? Имаш ли ноћну пропу-сницу?

Фјодор. Ја имам пропуст на сваком плоту. *(Ина-чисти.)* Ако опале, имам и ја одговор. *(Лупивши се по цепу.)* Куршум за куршум, мило за драго.

Таланов. Јесу ли ти дали... оружје?...

Фјодор. Ископао сам га из земље, друг ми га је оста-вио у аманет. *(И тек сада, пошто је примјетио да га је*

опколила тишина пуна ишчекивања, устаје.) Ја сам, уствари, свратио послом. Нема ли код вас што да се попије? Сав сам промрзао...

Таланов. Чудновато, Фјодоре. Руска села горе уокло, а теби је хладно. Зашто не пођеш да се огријеш на главњама? *(Оштро.)* Ми немамо вотке, Фјодоре.

Фјодор. Доктор, па да нема... Смијешно!

Олга *(помирљиво)*. Ја сам данас примила плату. *(Ибој, од хитње, испада при томе све из торбице.)* Ево, купи... само тамо, тамо...

Ана Николајевна. Узми свој новац, Олга. *(И, наједном, сломљеним гласом.)* Подлаче... како те није стид! Вуци, убице су провалиле у твој дом, дјевојчице распињу, старице гоне на вјешала... а ти си пијан, пијан долазиш оцу. Ти си се већ препао, препао си се од њих, скитнице без уточишта. *(Мужу.)* Он је кукавица, кукавица...

Таланов *(кћери)*. Поведи је у кухињу. Чуће Фајушин.

Олга. Мама, ајдмо, мамице. Исплачи се тамо, поред пећи. *(Узимајући је испод руке.)* Он ће одмах отићи. У њему је, ваљда, остала бар трунка срца. Он ће отићи...

Ана Николајевна. Бог ће га казнити... нека га бог казни...

Олга одводи Ану Николајевну, која плаче. Фјодор издржава упорни очев поглед.

Фјодор. И опет је пропало. Већ три дана тумарам по граду... и никако не могу да смислим. Нит бљесне, и прекине се. Озобао сам... Оче, дај ми лијек који ће ми сажећи сву унутрашњост, да заборавим себе... Дај!

Таланов *(мало касније)*. Добро, даћу ти лијек од кога нема јачег па свијету.

Фјодор *(промукло)*. Дај одмах.

Таланов. Одмах ћу дати. Попиј га на искап, ако можеш.

Он без журбе одмиче живахну завјесицу. Испочетка не можеш схватити о чему се ради. Погрбљена, сједи Демијда

НАУКА
ДЕСНОВАК

на, милујући некога који лежи на кревету, покривен скоро преко главе. Испод ћебета блистају запаљене мале зјенице.

Може ли се к вама, Демидјевна?... Да не спава?

Демидјевна. Не спава, не може. *(С муклом сељачком пажњом.)* Спавај, ластавице. Спавај, јабуко моја зеленико. Спавај...

Таланов. Ево ти лијека, Фјодоре. Измијешан је у људској крви.

Фјодор *(скоро мирно)*. А ко је ово?

Таланов. Виђао си је код нас. Сјећаш ли се смијешне Аниске? То је она. Петнаест година. Њих је било много... риђих, немилосрдних. Нашла ју је твоја мати на дрвима, у шупи. Тијела свег у бодљикама.

Демидјевна. Била је смијешна, па у њој ни смијешка није остало.

Аниска *(подижући главу и врелим, дрхтавим гласом.)* Приичу хоћу .. бајкице. Гдје си ти, гдје си?

Демидјевна. Овдје сам, овдје, јабуко. *(Попијевајући и меланхолично.)* И гле, сићана моја, тек што је он из говорио своју молбу, погледа, пољем к њему иду четири велика мајстора. Држе се за руке, главе у облацима. Један је у сивом, други у пругастом огртачу, у бијелом трећи, а четврти у црном. Вјетар, киша, војвода Мраз...

Аниска *(са искром свијести)*. А ко је у црном... бајкице?

Демидјевна. У црном огртачу је — сунашце. У црном, да шта нехотице не сажеже. Куд оно и умиљато погледа, ту пламен букне.

Задовољна, Аниска се осмјехује и подиже на лакту. Демидјевна јој забацује косу с чела.

И почели су сложено радити. Вјетар пуше те путеве мете, кишица гајеве мије, а сунашце ситним чавлићима дугу над капијом прикуцава.

Фјодор *(пригрубо, додирујући се рамена Демидјевне)*. Дедер, пусти ме да посједим поред ње, дадице.

Демидјевна гледа у Таланова; овај потврдно клима главом.

Таланов (*полугласно*). Подигни је малко.

Демидјевна. Подигни се, звјездице. Не бој се од њега. То је домаћинов син, Фјодор Иванић. Он ће ти дати колач с медом.

Опирући се лактом о кољено, Фјодор петремпце гледа у упале Анискине очи.

Фјодор. Има ли она кога од својих?

Демидјевна. Имала је. Имала је два брата из соколског јата. Један је погинуо у десанту. Адруги се данас бори без санка и одмора. Тенкиста подмосковски... Овдје има мене једину. Па и мене је од јутрос мука пека спопала, отети се не могу.

Фјодор (*сасвим се надиосећи*). Здраво, Аниска!

На Анискином лицу рађа се ужас.

Аниска. Ој, бјежи, бјежи... они ће те за грло објесити. Бјежи-и!

Она немоћно пада к зиду. Фјодор устаје, настојећи да се разгiba.

Фјодор. Доста је, заиста. Жестоко пече...

Демидјевна (*Таланову*). Да му покажем њепа леђашца? Сва су јој црвеним воском покапали. (*Одлучно, Аниски.*) Де, скини кошуљицу, кошту. Да види Фјодор Иванић. Он се вратио с путовања, па још не зна...

И почела је да подиже ружичасту, Олгину, кошуљу везених поруба, али Таланов је заустави, а Фјодор се већ одмакао.

Таланов (*преко завјесе, која је већ навучена*). Вријеме је за лијек, Демидјевна... То је све, Фјодоре. Али, немамо те гдје смјестити да спаваш, а ноћ је већ ту.

Фјодор (*гледајући на свој портрет*). Је ли... ту код тебе нема никог?

Таланов. Иза врата је Фајуњин, а овдје нема. А зашто?

Фјодор. Пољуби ме, оче. У чело. Унапријед и за све одједанпут, пољуби... Можеш ли?

Искрививши усне Таланов се осмјехне на перазумљиву синовљеву молбу. Олга се враћа на прстима. И даједном се показује да сви, ни сами то не примјећујући, глодају на један исти предмет: лавор са јасно црвеним завојима последије превртања. Олга прави нагли покрет да сакрије лавор, и то одаје тајну. Уздржано лукавство избија на Фјодоровом лицу. Пришавши са стране, он снажним и изненадним покретом скупља завјесу као хармонику. Тамо стоји Колесников.

Фјодор. Гле, код вас је права болница. Комплет!... Па, како је, је ли пријатно стојати иза паравана?

Олга. Знаш, он је случајно ишчашно руку, па...

Фјодор (*потсмјешљиво*). Нема никаквог смисла скривати... што је, љекару на преглед, дошао тако славан човјек. (*У лице.*) А за вас су сбећали велику награду, грађанине Колесникове?

Колесников. Познато ми је, грађанине Таланове.

Фјодор. Па ипак, за тебе је — мало. Ја бих дао десет пута више. (*Разговјетно и не без изазивања.*) Удуби се, старче, у моје душевне преливе. Ја из ове куће идем одмах — напоље. Тек што ме нису истјерали. Нећеш ли ми дати какав налог? Могао бих да саопштим штогод твојима. А?

Колесников. Па, видиш... немам шта да поручим. Па немам ни коме.

Фјодор. Та-ако. Разумљиво. Као што се каже у романима: и он се удаљно, ниско оборивши главу. Бадава сам долазео, само што сам оставио трагове. (*Сагињући се к ногама.*) Шта сте ви ту направиле у честитој породици? Марш напоље!!

И заиста, добија се утисак као да постићене ноге хитају да га изнесу из куће. Сви га узнемирено прате погледом: какву одлучност односи он под тим лакрдијаштвом? Олга, не издржавши, учини покрет за њим.

Олга. Он још увијек преживљава своју љубав! Будала лакрдијашка!

Он се окрене на тај шамар. Подиравши високо једну обрву, по свима пређе својим скоро насмијаним погледом. Затим оштри заокрет, ударац у врата, нешто у кухињи падне — и мук.

Он љубав преживљава.

Таланов. Није ти то требало, Олга. Сад ћете, бојим се, морати брзо одавде, Андреја Петровићу.

Колесников крене према излазу. На прагу га задржи Ана Николајевна.

Пропусти Андреја Петровића.

Ана Николајевна (*шапато*). Не. У дворишту стоји неки човјек. У некаквом згужваном шеширу. Мумла и при томе стално дрхти.

Таланов. Можда болесник, к мени?

Ана Николајевна. Какав болесник у ово доба? Не бих рекла.

Олга. А како је онда Фјодор отишао.

Ана Николајевна. Значи, не треба му Фјодор.

Двокрилна врата отварају се свечано. Само у прслуку, с пријатним изразом лица, пијав од задобијене моћи, улази Фајуњин. Позади, са послужавником на коме звецкају пуне чаше, ситно цупка Кокоришкин. Живахна мелодија прати овај парадни поход.

Фајуњин. Опростите. Хтио сам да извршим пробну прославу насеља. Али, ето, ви имате госте?

Нема излаза. Као да скаче у воду, Ана Николајевна учини један корак напријед.

Ана Николајевна. Гости и радост, Никола Сергејићу. Овог тренутка вратно нам се син.

Таланов. Пробно се кроз фронт. И, као што видите, отуд су га куршумом испратили.

Олга. Упознајте се... Фјодор Таланов. А ово је наш градоначелник Фајуњин.

Церемонијални поклон. Кокоришкин кратковидо и тупо гледа у страну.

Колесников. Извините, не могу вам пружити руку.

Фајуњин. Много сам, још издалека, слушао о вама. Изволите!

Сви узимају чаше. Кокоришкину дрхте руке, звецка стакло.

Узми, муво, и ти чашу и честитај повратак младог човјека.

Без журбе, Кокоришкин оставља послужавник на сто и бира пунију чашу.

Кокоришкин. Добро дошли.... Фјодоре Иванићу!

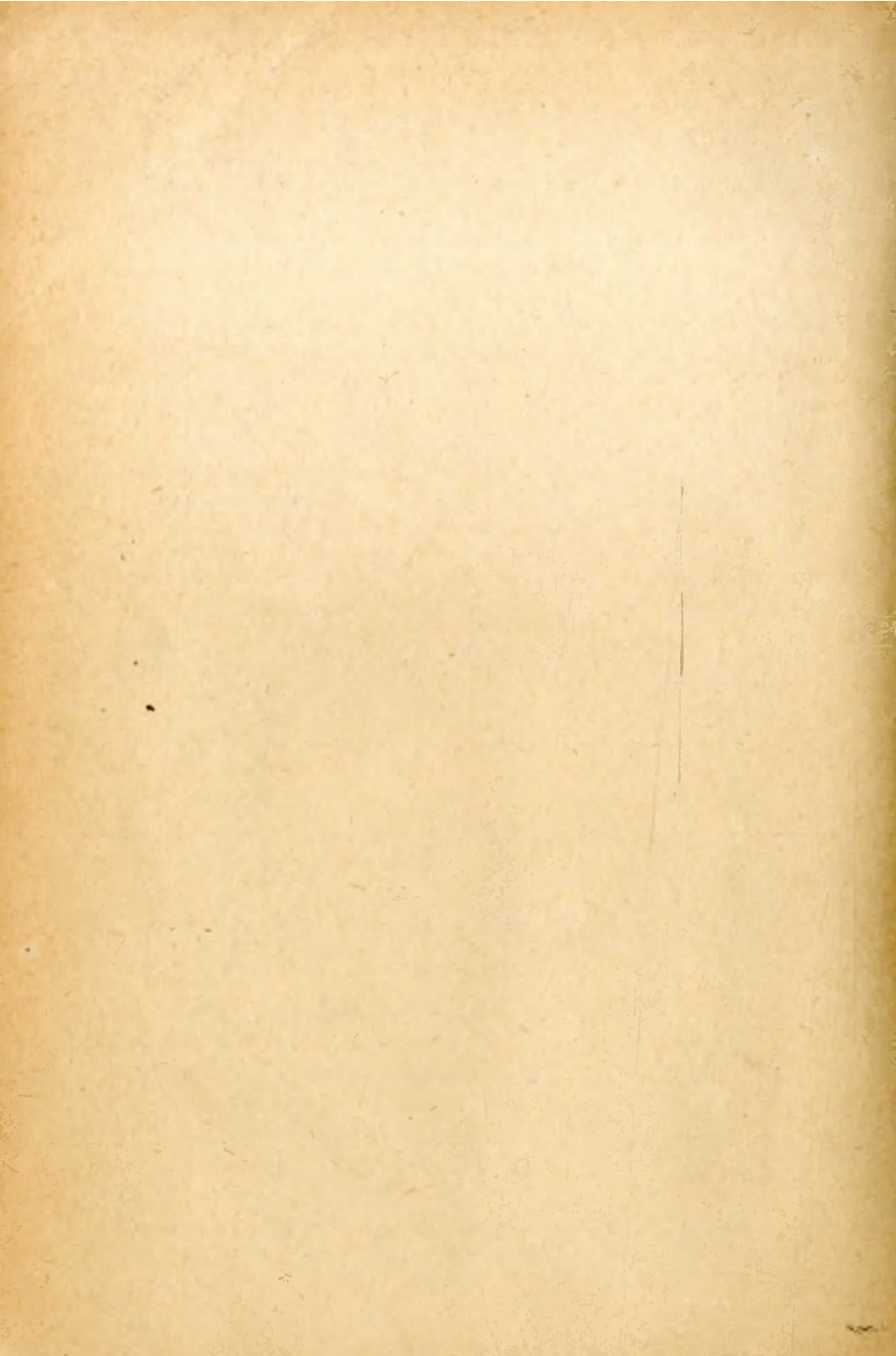
Сви се збуше. Изгледа да је и сам Кокоришкин схватио оно што му се омакло — он се узврти, обиграва. Може бити да је то само плес његовог потајног ликовања.

Олга. Заборавите ви те ријечи, Семјоне Илићу. Ући ћете у историју.

Сви се смију збуњеном Кокоришкину.

Фајуњин. Он сада бунца и на јави: хтио би да открије тајну...(Подигнути чашу.) За здравље и весеље!

КРАЈ ДРУГОГ ЧИНА

Иста Талановљева соба, као у почетку, само дотјерана и допуњена по укусу новог станара: ћилимови, патме, оркестрион, солидан намјештај који је враћен по наређењу старог власника. Дугачак, већ постављен сто сијече позорницу по дијагонали. Уз њега су поређане столице, много њих — према броју очекиваних гостију. На предњем плану, наслоном окренута према рампи, висока фотеља за Вибела. Једноок и длакави келнер, сав у бијелом, довршава припреме за прославу насеља. Фајуњин, у златним наочарима и са цигаром која дими у испруженој руци, потписује за столом акта, што му их додаје Кокоришкин. Овај је већ обријан, боље одјевен, с оквратником као код Фајуњина, и чак као да се мало поправио. Дан је на измаку. На мјесту гдје је била Феђина фотографија, — омањи портрет човјека са мокрым праменом косе преко чела. Разговарајући, сви често погледају на њега.

Кокорошкин. И још један, Никола Сергејићу.

Фајуњин. Нешто ме, брате, глава зобољела од твојих аката.

Кокоришкин. Државни послови замарају само због недостатка навике. А чим се покренеш, онда иде. (*Пружа сљедећи акт.*) О скривању од њемачких власти њима потребне имовине. Без бриге, то је сам Шпуре састављао.

Фајуњин потписује.

И посљедњи, Никола Сергејићу. (*Злурадо.*) У мом присуству су господин Федотов, управник полиције, излазили од Шпуреа. Брисали су марамицом црвено лице. Очигледно добили су личну поуку. Властитом руком господина Шпуреа... Рђаво гони Андреју. (*Пружајући хартију.*) О стријељању због скривања лица партизанске припадности.

Фајуњин (*узимајући акт*). Како је испала рација?

Кокоришкин. Осамнаест и по душа. Један деран... Двоје од њих, како се мисли, имају везе са бандом помепутог Андреја.

Фајуњин. Ех, кад би га човјек барем прстом могао дотаћи.

Кокоришкин (*тихо и разговорно*). То је могуће, Никола Сергејћу.

Испустивши акт на кољена, Фајуњин га нетремице погледа преко наочара. Кокоришкин се значајно искоси на келнера.

Фајуњин. Прхни-дер, анђеле, погледај телетину. Је ли готова.

Келнер лети у Талановљев дно стана.

Дакле!

Кокоришкин. Имам једног пријатеља... али много тражи.

Фајуњин. Па?

Кокоришкин. Смијаћете се!... Имајући још предратну наклоност према политичкој дјелатности, а исто тако тежњу да тражи и налази... Једном ријечју, уколико господина Федотова избаце усљед неподесности...

Фајуњин (*схвативши*). Хоће да буде управник? Је ли он при чистој свијести? Па то значи ниш самој аждаји у чељусти. Од њега се сам Вибел тресе. А ти, јеси ли икад виђао Шпуреа?

Кокоришкин (*са страхопоштовањем удишући ваздух*). Да ти памет стане. Сила!

Фајуњин. Па новац дају, муво!

Кокоришкин. Ја сам са њим и отуд и одовуд — одбија. Паре су, вели, условни мирнодопски знак. Сада за њих ништа нећеш купити, а послпје заузећа Москве друге ће издати.

Фајуњин. Кад ће их издати! Иза Москве је још Волга. А иза ње лежи Урал у снијечној бунди. А још даље — Сибир, с огромним ријекама, са шумама. А већ тамо даље — бог свети зна шта! Само сјеверна свјетлост

тумара... Русија — то је, брате, таква пита, што је више једст, више остаје!

Кокоришкин слеже раменима: као вели, то није моја ствар.

А ти упецај адресу, па га превари.

Кокоришкин. Ех, Никола Сергејићу! Сад су још три војника дочекана добродошлицом. Може бити, и сада се врши припрема за сјутра. А за ту ће ствар позвати на одговорност градоначелника... рећи ће: јесте ли само цигаре пушили?

Фајуњин сујевјерно склања цигару.

Причекајмо, можда ће и јефтиније испасти.

Он меће акта у ташну; Фајуњин се љути. У пратњи келнера, јако мршава и строга, у злокобној црној хаљини, Демидјевна уноси одјелу са телетином

Демидјевна (*скоро свечано*). Гдје да ставим ову мрцину, копци?

Кокоришкин. Не изазивај. Зашто, зашто журиш? Доћи ће час, умријећеш.

Демидјевна. Ех, нијесам знала ко си, Семјоне Илићу.

Кокоришкин. Још ћеш ти доћи к мени да се нудиш за куварицу. И ја ћу те отјерати. Отјераћу те.

Фајуњин (*псикне на Кокоришкина*). Овдје, на средину постави, бако. Охо, је ли се добро испекла? (*Отсјекавши парче.*) Дела, чупни, да није жилава.

Демидјевна. За моје зубе и каша је тврда.

Фајуњин. Свеједно, бако, гразни.

Осмјехнувши се због његовог страха, Демидјевна једе месо. Затим се, охрабрев, и Фајуњин слади мањим парчетом.

Охо, као да мало горчи, а?... Зогорјело, изгледа. А немој се смијати. Јеси ли видјела на зидовима? Већ траже једног таквог. Зову га Андрејка. (*Намигује.*) Што би могла да се дочепаш капиталчића за црне дане, а?

Демидјевна. Гдје бих ја! Паре се не носе у гроб. Бар да дају у намирницама.

Фајуџин. Може, може и у намирницама.

Демидјевна. Само — које намирнице. Суве или у конзервама?

Фајуџин. По жељи. Сапун и прекрупа могу издржати и сто година.

Кокоришкин. У Египту су напли мумију. Уз њу просо и парче сапуна. Као да је јуче стављено.

Демидјевна. Па како да се погодимо, аждајо? Хоћеш ли да плаћаш чисту вагу, на голо, или с хаљинама? А шта ако су му џепови пуни бомби? И сигурно су од туча.

Деликатно се окрепнувши. Кокоришкин се безгласно смије. Рамена му подрхтавају. Келнер му се придружује, закљачујући се салветом.

Фајуџин. Не квари ми празник, стара. Мени је имендан. Одлази, одлази, да не буде зла.

Он се окрене. Келнер усрдно брише боце. Спора и усправна. Демидјевна одлази. Фајуџин гура у слабицу Кокоришкина.

Кокоришкин. Дозволите да се исмијем, Никола Сергејиху. Ншта горе него кад се не исмијем.

Фајуџин. Доста, наљутићу се, доста.

Кокоришкин. Та шта, шта хоћете од мене. Тако ми бога, Мосаљски ће више дати. Само да му се намигне.

Фајуџин. Је ли поуздан човјек, тај твој пријатељ?

Кокоришкин. Господе! (*Уносећи сву душу.*) Он је син сиромашног полициског чиновника. Мрља у прошлости није имао. И чак, напротив, излазио је пред суд због проневјере канцелариског новца. Сто четрдесет двије рубље.

Фајуџин. А што није више? Је ли му рука задрхтала?

Кокоришкин. Више нијесу повјерили, Никола Сергејиху.

Фајуџин. Ти?

Кокоришкин. Ја!

Оба се смију.

71-140000-100000
MICROFILM

Фајуњин. Дедер, показуј робу с лица, сад ће гости.
Кокоришкин. Немојте, и сам сам чекао хиљаду го-
дина. Сва ми је душа сагорјела.

Фајуџин. Дај да се макар за кончић ухватим.
Можда ме ти само мамиш.

Кокоришкин. Мањ за кончић...

Гледајући испод ока на врата Талановљевих, он шапће само:
„Олга Ивановна!“ И отскаче. Фајуњин замишљено мумла.

Фајуњин. А да ли се он налази далеко одавде?

Кокоришкини. Једно двадесет седам минута... ла-
гана хола.

Фајуњин. А неће ти побјећи?

Кокоришкин. Ја сам тамо у дворишту, чим сам
дознао, поставио једну њушку. У пеширу. А он неће по-
ћи. да не ода своје... Сигуран ти је као на текућем рачуну.

Фајуњин. Е, муво, бићеш слон. Кад однесеш акта, намирши се... и добро се намирши... Гадно заудараш. И дођи. Ја ћу те пустити к Шпуреу, а ти му већ сам покажи своју ревност.

Полазећи, Кокорински се осврће, плашећи се за повјерену тајну. „Не преплашите, Никола Сергејичу!” И збиља, оставши сам, Фајушин се одмах нађе пред Талановљевим вратима. Он хоће да закуца, али прије тога на стаклу се појављује Талиповљева силуета, и зачује се куцање. Отскочивши у супротни угао, Фајушин оштро врти ручицу од телефона.

Команду. Фајуџин. Причекаћу.

ПОНОВНО КУДАЊЕ.

Уђите.

То је Т а л а н о в. Он је веома збуњен у својој новој улози мо-
лиоца.

Ој, ој, а супругу си у кухињи заборавио, просвијећени човјече!

Таланов. Нијесам дошао у госте, него послом, Никола Сергејѣу.

Фајуњин (*суво*). Личним?

Таланов. Не сасвим.

Фајуњин. Сједите мало. (*У слушалицу.*) Још није слободна? Сачекаћу. (*Замишљено гледајући на сто.*) Четврт вијека сам живио жмурећи, у нади: пробудићу се... и све је прошло. Прохујало као ноћна киша. А сунце је. И расцвјетана јабука хоће кроз прозор да уђе... И отворише се очи, и, гле, стоје рајска јестива, а на души — као да сам дошао на свој властити помен. Како се зове та болест докторе?

Таланов. Предосјећање, Никола Сергејићу.

Фајуњин. Предосјећање... (*У слушалицу.*) Хвала, чедо. Бите, мени треба фирте нумер. Данке. (*С поштовањем.*) Је ли то помоћник господина Шпуреа? Узнемирава вас Фајуњин. Опет у вези са розбом. Обећали сте... Како?... Слабо се чује... Како? (*Он тресе слушалицу и дува у њу.*) Командант су такође обећали... у циљу учвршћивања ауторитета градоначелника. Да, понеко већ долази. Како?... Не чујем, не чујем, како? (*Таланову.*) Некакав врисак. И како вице, послушните само!

Таланов (*нагињући ухо ка слушалици*). То је женски глас.

Фајуњин. Саслушање... Ох, ох, и као да је неки познати глас. (*Забринуту.*) Је ли ваша Олга Ивановна код куће?

Таланов (*задрхтавши*). Била је код куће... а зашто?

Фајуњин. Хвала богу. (*Пажљиво вјеша слушалицу.*) Да им не сметамо. Ево, ја сам готов, Иване Тихоновичу.

Таланов прикупља снагу. Фајуњин слуша, заваливши се у наслоњачи, притворивши очи и играјући се ланчићем од часовника.

Таланов. Ја сам дошао да изразим своју дубоку увријеђеност.

Фајуњин. А због чега управо?

Таланов. Вама је познато да ми се вратио син. Он привремено станује код мене. Јуче он пошао у купатило, последије пута...

Фајуњ и п. С рањеном руком? Ех, ех, не чува се наша омладина... Извините, слушајте, слушајте.

Таланов (*пошто је промашио, иде право*). И онда је испало да је уз моја врата постављена нека гнусна фигура... у згужваном шеширу и с премрзлима ушима.

Фајуњин отвара једно око, погледа као да кљуном удари, и опет замре. И само мицање прстију открива његову узнемиреност.

Јасно, Фјодор се згадио и вратио се кући. (*Ватрено и убијено.*) Слушајте, Фајуњине. Мени је шездесет година. Мене нико никад није дирао. И ја молим госпуду освајаче да моју породицу и сада оставе на миру!

Он чак удари дланом по столу. Фајуњин га хвата за руку.

Фајуњин. Та умирите се. Иване Тихоновичу. Голубићу, дођите к себи. Умирите се. Господе, та ко то хоће да вас увриједи! Људи у граду нема... ја и Кокорински на читав град. Јер ви, на примјер, нећете пристати да стојите крај туђих врата... нећете, је ли? Ето, видите! Зато и узимају свако ђубре. (*Озлогјено.*) И још са промрзлима ушима... ух, ух, ух! И изглед квари, па ће још и заразу донијети. Рећи ћу, неизоставно ћу рећи да га смијене...

Сат-кукавица у сусједној соби глухо откуца шест пута. Кључно се смркло.

Још нема гостију. Ето вам њемачке тачности.

Фајуњин намјерно ћути, а Таланов никако да пође. Њега мучи сумња да је Фајуњину нешто познато.

А да, шта сте одлучили у вези с оним писамцетом.

Таланов. Са каквим писамцетом?

Фајуњин. Па, велим, да ви напишете, а ваша ћерка, Олга Ивановна, да однесе — уколико се она и сада виђа са њим. С Андрејом! А, ево и гости пристижу...

Однекуд кроз пукотину гзбио је, у слијепљеном сјуртуку дугачки господин, усправне косе и артистичке спољашности,

ако је, само, коњима приступачна ова дјелатност. Он се поклони у ваздух и сједне скупивши кољена. Улети дебељко с универзитетском значком на толстовци, — он води испод руке оштрокоњу у ситним панталкама. Они се задрже код стола, а кад се одмакну — тамо се види старца у балској хаљини, испод које вире закрпљене ваљенке, — она се расхлађује лезеом. Гости се удвостручавају и утростручавају, као лоптице под жонглеровом шољом која се помјера с мјеста на мјесто. И између свих, одуховљена лица, цлови Кокоришкин, који је сада чак шик. Таланов се клања. Фајуњин га лати.

А Фјодору Иванићу ја ћу и пропусницу изградити. Нека иде ако хоће, и поћу у купатило... (*Чувши живост у претсобљу и погледавши тамо.*) Ја му то и сам могу рећи. (*Одлазећи с Талановим.*) Дочекуј госте, Семјоне Илићу!

Кокоришкин пали свјетлост. Сад се виде и гости с другог плана, већ плакатски, с ограниченим манекенским гестовима. Неруски говор у претсобљу. Кокоришкин извирује и његове димензије чак као да се смањују.

Кокоришкин (*побожно*). Мир, господо... Шпуре!

Сви су погледи окренути према вратима. Улази брзо Мосаљски.

Мосаљски (*повјерљиво*). Господо... ја треба да скрећем пажњу пријатељима да Валтер Валтеровић долази овамо одмах послје рада. Валтер Валтеровић није спавао сву ноћ. И зато би било боље не дражити га... гласним руским говором.

Тишина страха. По неко узмиче ка вратима.

Не, зашто... ви разговарајте, занимајте се. Валтер Валтеровић и сам воли да се провесели.

Све је притајило дах. Ситним кораком, као да га гурају на точкићима, улази снажан човјек, четвртасте конструкције, жућкастог лица, у цивилном одијелу љубичастих тонова, на струк. Брат му се окреће само заједно с трупом. На калуту испод срца — Гвоздени крст првог степена. Он застаје и гледа. Кокоришкин се приближава, правећи елегантне покрете рукама, као да плива.

Кокоришкин (*сијајући*). Добро дошли, добро до...

То је прави утисак топовског пуцња право у циљ. Оштро-
конфа врисне. Средина позоришце опусти. Риђа четка Шпуре-
ових бркова стаје вертикално према усни. Лице мијења боју.
Он испушта чудан звук, као звиждук. Блијед као мртац,
Кокорошкин узмиче натраг.

Молим за извињење, не, не...

Шпуре (*коракнувши према њему, као у празан про-
стор*). Ah, Himmelarsch.¹

Кокоришкин се шћућурно уза сто. Иза њега падају флаше.
На његовом лицу окаменио се израз некаквог самртног усхи-
ћења. Шпуре га шчепа за крути оковратник. Гужва.

Колесникоф?

Он окреће, као перце, Кокоришкина леђима према вратима
и води га у испруженој руци. Они одлазе ритмично, као у
плесу, корак у корак, и очи у очи. Кокорошкин се не оду-
пире, само се јако боји да не нагази Шпуреа на ногу. От-
прилике за тридесет пет процената он је већ умро. На из-
лазу, њега, као дијете, прихвата стасити динстфелдвел. За-
тим се каријера Семјона Илића развија мјото брже. Однекуд
кроза зид допире његов пригушени и најприје би се рекло
зачуђени вапај: „Никола Сергејичу!” И све се стичава. За
сам пуцањ, помислио би да се неко звонко накашљао на ули-
ци. У истом минуту, грицкајући бркове, враћа се Фајуњин.
Он на први поглед схвата све.

Фајуњин (*пограживши очима*). Овдје ми је био
један старчић. Гдје је он?

Гост-коњ (*басом*). Скикнуо је чича.

Мосаљски (*нервозно ломећи прсте*). Кад бисте пу-
стили какву музику, господо.

Неко пушта оркестрион. Тандрчу излизани ваљци, разлеже
се шолка — пицикато. Шпуре се враћа.

Шпуре. Уффф! (*И, за чудо, — из њега, при том, из-
лази дим*.) Он је... отишао... кући. (*С хумором*.) Малчице!
Мосаљски (*тихо*). Das war eine altrussische Redensart.²

¹ Груба псовка.

² То је био један стари руски израз.

Један тренутак Шпуре, подбачен као бик, ћути, затим прсне у грехотан смијех. Онда се већ сви почну потсмијевати сјајној Кокоришкиновој неприлици.

Шпуре (*кикоћући се*). Redensart? На, Trottel.¹

Улазе три њемачка официра. Фајуњин аплаудира, гости слиједе његову примјеру. На уснама првог официра рађа се заједљив осмијех.

Први официр. Das ist ja das reinste Paradies.²

Други официр. So fern's im Paradies Bordelle gibt.³

Трећи официр (*очигледно поднапит*). Aber wir sind scheints, in die Abteilung für Pferde geraten.⁴

Они се плотуном и метално смију. Шпуре погледа потпријеко.

Шпуре (*гунђајући*). Hier hängt das Bild des Führers, meine Herren.⁵

Уплашивши се, официри одлазе у страну. Њих, на дебелково незадовољство, привлачи оштрокопља у пантљикама. Мосаљски гестом зове Фајуњина.

Мосаљски. Познајеш ли ти лично сав овај звје-рињак.

Фајуњин. Али молим вас, Александре Митрофановићу. Индустрија, адвокатура! Чак и бас, само није стигао да се прослави.

Мосаљски. Ти одговараш за добар исход вечере. Има ли шампањца у кући?

Фајуњин. На столу је. Извините, очекују ли побједу или неко долази?

Мосаљски. Рећи ћу. Командант долази кроз пола сата. Позивај за сто.

Фајуњин. Молим драге госте да се прихвате... што је бог дао.

¹ Израз? Ха, звекан!

² Па то је прави рај.

³ Ако у рају има бордела.

⁴ Али, погледа ми смо упали у одјељење за коње.

⁵ Овдје виси фирерова слика, господо!

Гунгула се креће према столу. Лијево од наслоњаче, одређене за Вибела, сједа Шпуре. Простор око њега речито је празан. Мосаљски ставља преда се часовник и куца ножем о чашу, молећи за пажњу. То мора поновити, јер један официр, преко стола, прича другоме анегдоту: „Ach, übrigens... Kennen Sie schon den neuen Witz? Also, zu einem Mädchen kommt ein Jude...“¹ Овај се већ церека.

Мосаљски. Домаћин моли да се напуне чаше.

У тишини клокоће вино.

Господин командант, који је већ кренуо овамо, ставно ми је у задатак да одржим овај говор. Немамо времена, господо, бићу кратак. (Шпуре.) Могу ли говорити руски?

Овај монументално клима главом.

Сада господо, док ми овако пријатно сједимо код нашег гостољубивог домаћина, пишу се посљедње реченице историске правде. Германска раса, коју су Словени за-творили у старој тијесној Европи, као у боци, избила је запушач и нагло се разлила на исток, носећи нови поредак и заповједничку вољу. У овом тренутку ми очекујемо телефонски извјештај од огромног значаја.

Шпуре. Zeit.²

Усред тишине он иде право телефону и у очекивању ставља руку на дугме.

Мосаљски (високим гласом). Зарђали катанац, који је хиљаду година виспо на вратима истока, сломљен је. Господо... у овом часу пала је Москва!

Фајуњин се кришом крети, артиста-коњ брише чело огромном цепном марамицом. Стојећи, сви узимају чаше. Телефон звони. Шпуре зграби слушалицу.

Шпуре. Hier Hauptmann Spurre? Wer dort? (И наје-

¹ А, овај... Јесте ли већ чули нову досјетку? Дакле, једној дјевојци дође Јеврејин...

² Вријеме је.

данут, скоро се наваљујући на апарат). Ermordet... wen? Uff! Wer noch? Lorenz, Pfau, Mülle... Ja!¹

Склањајући столице, официри окружују Шпуреа.

Фајуњин (*гуркајући Мосаљског*). Шта, шта има тамо? Ех, да ми га је упитати стоје ли још московске цркве?

Мосаљски (*преводећи Шпуреове усклике*). Пет!... Вибел је убијен. И са њим још тројица, из штаба. На путу за овамо.

Фајуњин се ухвати за главу.

Шпуре. Wer ist der Täter? (*Бијесно.*) Antworten sie auf meine Fragen und stottern sie doch nicht so! Waschlappen! Einer? Jawohl. Na, sechs Schüsse!²

Мосаљски (*за Фајуњина*). Пуцао је један. Шест хитаца. Мичи руку!

Фајуњин тргне руку од његовог лакта. У међувремену артиста-коњ непримјетно приноси чашу уснама. Мосаљски га снажно удара по руци.

Чему напијаш, марво?

Артиста-коњ (*увријеђено*). Како да вас разумијем... у преносном смислу или буквално?

Мосаљски (*кроза зубе*). Буквално. Да разумијеш.

Артиста-коњ (*отресајући капљице са сјуртука*). Е, онда је друга ствар.

Шпуре сикће па њих. Његов је изглед срашан. Оковратник му је тијесан. Број гостију се нагло преполовио. Они ишчежавају исто онако непримјетно, као што су се и појавили.

Шпуре. Haben sie ihn geschnappt? So, richtig. Ich bleibe hier. Bringen sie ihn her!³

¹ Овдје кашетан Шпуре. Ко је тамо? Убијен... кога? Уфф! Ко још? Лоренц, Пфау, Миле... Да!

² Ко је пуцао? Одговарајте на моја питања и немојте тако муцати, дроњо! Један! Дабоме. Шест хитаца!

³ Јесте ли га ухватили? Добро. Ја ћу бити овдје. Доведите га овамо!

Он вјеша слушалицу и свали се на столицу, која се случајно нашла на средини. сама. Официри већ стоје и поткрепљују се за столом.

Raus mit der Bande da!¹

Мосаљски (*гостимо, који се гомилају код врата*). Овдје ће се вршити саслушање, милорди. Наставак ћете видјети на тргу. Лаку ноћ, господо.

Он лично испраћа госте. Шпуре је непомичан. Неко некога удари у претсобљу. И онда, не слутећи шта се догодило, долазе задоцњели гости: Таланов и његова жена.

Таланов. Примате ли још, Никола Сергејићу?

Ана Николајевна. Фјодор ће доћи мало доцније. Привијају га.

Фајуњин лети према њима, држећи прст на устима.

Фајуњин. Јесте ли чули какав је лагум плануо? Вибел је упљескан. Није писнуо. И са њим још шест. Заглавише.

Ана Николајевна. Није могуће... То је страшно!

Фајуњин. Десет метака, и сви у циљ. На мјесту.

Таланов. А ко је то, тај што је пуцао?

Фајуњин. Сигурно онај... како оно бјеше... Обозњиков, Хомутњиков. Ој, ој, Вибел, какав губитак! У Амстердаму још и сада његове наредбе висе на зидовима. И гдје да упадне право у руску папазјанију.

Таланов (*хватајући за кваку*). Онда је нама, можда боље...

Фајуњин (*стајаћи му на пут*). Напротив, најзанимљивије тек почиње. Сад ће га овамо довући. (*Махнувши главом према Шпуреу, који сједи леђима окренут према њима*.) И он лично једва чека да погледа ко је тај Тележњиков. Сједите у онај кут.

Шпуре. Tisch! Papier!²

¹ Гоните напоље ову банду!

² Сто. Хартију!

Он не мијења позу вреће с брашном, која је косо постављена на столицу. Приносе му карташки сточић, доносе мастичницу, хартију, флашу с водом, размјештају столице за учеснике претстојећег саслушања.

Nehmen sie Platz, meine Herren!¹

Официри, жвачући посљедње залогаје, заузимају мјеста. Батчизама и звекет оружја. Послован, враћа се Мосаљски.

Мосаљски (*Шпуреу*). Он је овдје. Дозвољавате ли да се уведе?

Овај прави покрет кажипрстом. Поклонивши се, Мосаљски одлази. Војници заузимају мјеста поред излаза. Команда, затим се чује оштар, већ познати кашаљ.

Ана Николајевна се узнемирено покрене у правцу звука, Таланову једва полази за руком да је задржи. У том истом тренутку брзо уводе Фјодора. Гологлав, у дугачком капуту, он, на њему својствен начин, ставља марамицу у рукав. Изгледа строжи и виши. Са неким поштреним интересовањем, он разгледа собу у којој је провео дјетњство. Официр-спроводник ставља пред Шпуреа Фјодоров ппштољ и узгред му на ухо саопштава накнадне податке. Тишина као пред почетак литургије. Шпуре обилази око своје жртве, скида не примјетну трунку са Фјодорова рамена, затим у злокобној тишини сједа на своје мјесто...

Шпуре (Мосаљском). Verhören sie ihn.²

Мосаљски (*са злобном и наглашеном учтивомшћу*). Одмакните се.

Фјодор. Не бојте се. Мени су све одузели.

Мосаљски. Одмакните се.

Фјодор се одмиче за један корак, зимљиво трљајући руке.

Препоручујем вам да говорите истину. Биће краће и са мање болова. Јесте ли ви пуцали на њемачког команданта?

Фјодор. Прије свега молим да уклоните одазде стра-на лица. Ово није позориште... са једним глумцем.

¹ Сједите, господо!

² Почните саслушање.

Окренувши се у правцу његовог погледа, Мосаљски примјећује Таланове.

Мосаљски. Шта ће ови људи овдје.

Фајуњин (*приподигавши се*). Свједоци. Ради утврђивања личности овог изрода.

Мосаљски. Ја им дозвољавам да остану. Сједните ближе, госпођо. И ви... (*Показујући Таланову мјесто.*) Овдје! (*Фјодору*). Име и презиме?

Фјодор. Хоћу да пушим.

Мосаљски гледа у Шпуреа. Овај прави прстом покрет у знак одобравања. Држећи цигарету са предње стране, Мосаљски је пружа Фјодору.

И шибице.

Шпуре се осмјехне. Мосаљски приноси шибицу. Они гледају један другоме у очи. Ватра пече прсте, али је мржња још јача. Мосаљски окрене главу, кад падне згрчени угљен од шибице.

Фајуњин (*са највећом живахношћу*). Види се, замршен господин!

Шпуре. Wer ist der Mann?¹

Мосаљски. Дакле, ко сте ви?

Фјодор. Име ми је Андреј. Презиме Колесников.

Општи жагор, који настаје од хипнозе знаменитог имена. Ана Николајевна подиже руку као да хоће у трку да заустави судбину свога сина. „Не, не...“ Шпуре се упитно, читавим трупом окрене према њој, — али она се већ прибере.

Записујте, ја по други пут нећу понављати.

Мосаљски (*сумњајући*). Је ли то збиља... ваше презиме?

Фјодор. Мислите ли ви да ја хоћу да присвојим за себе част да се копрцам на вјешалима уместо њега? То је, можда, сувише висока част за једног самозванца.

¹ Ко је он?

Мосаљски (*официру*). Bitte, schreiben sie auf!¹ (*Фјодору*.) Ваш чин, сталеж, занимање.

Фјодор. Ја сам Рус. Браним отаџбину.

Мосаљски. Разумијем, али... ми треба да знамо ваше посљедње звање.

Ћутање.

Фајуњин. Дозволите да објасним. Претсједник сре-ске совјетске власти.

Мосаљски полутласно диктира официру који записује.

Тачно. Ето, питајте и господина Таланова. Њима су, као љекару, сви становници познати.

Мосаљски. Потврђујете ли ви то?

Таланов (*не баш увјерено*). Да... ми смо се срели на сједницама.

Фајуњин. Питајте и мамицу.

Мосаљски преноси поглед на Ану Николајевну.

Ана Николајевна (*не одвајајући очи од Фјодора*). Да. И ма да је, чини ми се, прошло десет година од посљедњег виђења, препознала сам га. Могу ли сада ићи?

Мосаљски. Још један часак, госпођо.

Таланови сједају.

Шпуре. Wieviel Mann hat er gehabt?²

Мосаљски. Колико је људи било...

Фјодор. Ја сам разумно питање, официру. Нас је било пет.

Шпуре жмирка у осмјеху.

Мосаљски (*скоро улагујући се*). Да се ви не варате, господине Колесникове?

¹ Молим, пишите.

² Колико је људи имао?

Фјодор (*истим тоном*). Та не, ја сам у аритмети-
ци јак.

Сви се кратко пасмију.

РАДСЕ ДОНАОВИ
ДЕСНОВАЦ

Мосаљски. Али ваши су људи дјеловали истовре-
мено на десет мјеста. Ми смо рачунали да имате мини-
мум преко тридесет-четрдесет људи.

Фјодор. То је зато што смо ми тако добро радили, да
вам се учинило више од четрдесет. (*Уздржљиво.*) Приче-
кајте, кад остану четворица, учиниће вам се преко хи-
љаду.

Фајуњин огорчено гура Таланова у слабину — као вели-
каква дрскост.

Мосаљски (*угушивши у себи бијес*). Ако се ти,
скитинце, не престанеш кезити, ја ћу сам здерати тај
смијех са твоје њушке...

Фјодор (*исто тако тихо и потамњелих зјеница*). Је-
ли те то твоја мама учила у туђини руском језику?

Шпуре удара песницом о сто. Звекет чаше о флашу. Од пре-
ђашње елегантије Мосаљскога не остаје ни трага. Са ријечима
„тражиш ли брзу смрт, ђаволе?“ он се диже као на опруга-
ма и, зграбивши пиштољ за цијев, кидише на ухапшенога.
Два војника вичу, с леђа, усправљају Фјодора. Набравши
обрве, Ана Николајевна, нетремице гледа у лице свога сина.

Фајуњин (*заривши нокте у лакат Мосаљског*). Само
не овдје, Александре Митрофановићу, за име Христа,
мили... не овдје! Ту је јело, ви ћете ми сав намјештај упр-
љати. Ту имамо један згодан собичак... Александре Ми-
трофановићу!

Шпуре такође показује гестом да је згодније да се то чини
тамо. Фјодора одводе.

Ана Николајевна. Кад не смијем отићи, могу ли
се бар оркенути, господине официру? Ја не волим жан-
дарска уживања.

Мосаљски (*збунивши се*). Ви сте слободни. Хвала вам, госпођо.

Он жури да стигне оне што су отишли.

Ана Николајевна. Мене хвата вртоглавица. Испрати ме, Иване.

Она види на поду марамицу која је испала Фјодору. И стоји над њом. Подиже је. Насред ње је велика црвена мрља... Сви гледају. Она опет испусти марамицу.

И овдје крв. Колико крви над свијетом...

Фајуњин љубазно испраћа Таланова до врата. Ана Николајевна одлази прва.

Фајуњин. Имаш гвоздену старицу, докторе. Ти си, тини ми се, слабији!

И одједанпут притвара за њим врата. Гледајући испод ока на телефон и изненада мијењајући правце, Шпуре хода по соби. Он чак узима слушалицу, звижди, куца по кутији, као да хоће да у њој пробуди гласове побједе. Затим веома узнемирени Мосаљски уводи мотоциклисту. Поздрав. Из огромне штапске коверте Шпуре извлачи сипушну цедуљу са неколико ријечи. Он је врти у рукама. Мосаљски лоповски погледа преко рамена. На његовом лицу се изрази збуњеност

Шпуре. Verhör vertagen!¹

Мотоциклиста одлази. Удаљавају се офипири. Командир спроводника скида стражу: — „Wegtreten, marsch!“²

Шпуре још увијек гледа у цедуљу.

Фајуњин. Ах, има ли новости... мили човјече?

Мосаљски (*журно закопчавајући дугме на рукаву*). Могло би се десити, Фајуњине, да прославиш насеље негдје у јарку. Код Москве не ваља.

Фајуњин (*злокобно*). Бјежите, значи... Александре Митрофановићу?... А ми?

¹ Одложити саслушање.

² Напријед, марш!

Одлази и Мосаљски. Шпуре још увијек стоји. Да би испитао ситуацију, Фајуњин му опрезно прилази с чашом вина.

Фајуњин. Желите ли винца... да се окријепите?

Као да га не познаје. Шпуре га гледа одозго наниже и одједашпут га зграби за рамена. То је експлозија бијеса. Обојница нешто мрмљају—и Шпуре и Фајуњин који се љуља у његовим шапама. Вино се просипа из чаше. Одгурнувши градоначелника у паслоњачу и испуњавајући тишину тешким дисањем. Шпуре напушта гостољубивог домаћина. Фајуњин дуго сједи жмурећи: Кокоришкипова судбина лебди над њим. Кад отвори очи, — пред њим стоји Колесников у крзеном капуту, обученом на једну руку, док му друга виси о врату, — и радознало га разгледа.

Колесников. Да ти није повриједио врат?

Фајуњин га посматра жмирећи.

Ја бих и раније навратпо, него видим — ти си заузет око госта... *(И показује гестом.)* Нијесам хтио да сметам.

Фајуњин. Јеси ли кренуо у купатило, синко?

Колесников. Вријеме ми је да идем. Засједио сам се у родитељској кући.

Фајуњин. Посједи најзад и са старцем, Фјодоре Ивацићу.

Колесников сједа: замшљени потхват оправдаће трошкове. Сједи ближе.

Колесников. Чујем, ухватили су злочинца. Зар се не радујеш?

Фајуњин. Замислио сам се нешто, Фјодоре Иванићу... Кад су отступали црвени, ја сам се некако нашао крај пута. Тишина, страх те да се накашљеш. А они иду, иду... И не знаш шкрипе ли зуби... или снијег под смучкама. Одједанпут, скочи према мени једно момче у шињелу, младо, загрли ме, опече својим дахом... „Не тугуј, — вели, — дједице. Руси ће се вратити. Руси се увијек враћају...” *(Најеживши се.)* Шта мислиш, хоће ли момче одржати своју ријеч?

Колесников. Ти боље знаш, Никола Сергејићу. Момче није грлило мене.

Фајуњин. Сјетих се и овога: свратим тек покућару, твом родитељу — „упрегни, Петруха, риђу, а за љевака и дешњака узми Гамајуна и Србијанку!” Обуче кафтан, стегне се појасом, као пламеном... па кад ти полетимо кроз поља с ланом, усусрет вјетру с ливада... Е-ех!

У Колесниковљевој пози не мијења се ништа, као ни на лицу Фајуњина који открива своје карте.

Ми Петру Колесникову нијесмо чинили на жао. О празницима добије да се понови — дјечници слаткише. (*Гурнувши га у кољено.*) Јеси ли заборавио фајуњинске колачиће?

Колесников. С киме то говориш, Никола Сергејиху? Не разумијем те.

Фајуњин (*строго*). Бог те је данас спасао. Бог и ја, Фајуњин. Он и ја скинули смо с тебе омчу.

Два јака акорда у Талановљевој дијелу куће, а затим музика која с времена на вријеме скоро замре.

Гвоздена старица свира. Хоће да ми докаже да јој није жао сина рођеног. (*Тихо.*) Предај се, Андреја Петровићу. Ти си у мојим рукама.

Колесников муњевито устаје, и окрене се. На прозору, обли-
веном мјесечевом свјетлошћу и обасутом њим, зауставља
за тренутак сјенка у шлему и с бајонетом, и омет пође горе
— доље. Он, тада, сједне и запади.

Колесников. Како да ти се предам? И онако сам у твојој мрежи. Причај зашто си ме звао!

Фајуњин. У бурној ноћи смо се нас двојица срели. Погледај, какво дрвеће вјетар обара. И нас двојица ћемо се загрљени срушити усред људскога лома... А, како би било да се лијепо растанемо?

Колесников. Па нећеш ме пустити, јазавче?

Фајуњин. Мили, сам ћу ти враташца отворити. А кад се врати момче у шињелу, ти ћеш мојој старости дати уточиште. Не сањам о фирми. Није ми стало до Нинониних увојака: синови лијежу на родитељске кости, да мртвим сном спавају. Макар коњушар, или чувар магацина... На-

мигнн и одлази! (Заћути.) Излази — само на ова врата. Тамо не можеш изићи!

Колесников. Дакле, Руси бију ваше под Москвом?

Фајуџин. Све — пролеће и живот налази се пред тобом. Пробај, синко, како мирише! Граби, сакривај — бадава дајем... ноћ је, ноћ, нико нас пеће чути.

Увлачећи дубоко цијелим грудима, Колесников пуши цигарету.

Скини конопац с Олге Ивановне... Храпав је!

Он се завали патраг у паслоњачи. Колесников гаси цигарету о потпетицу.

Колесников. Да, вратиће се твоје момче, Никола Сергејћу. Метак за тебе већ је у шаржеру и ушао је у лежиште. Издајници се не заробљавају... Ја сам с почетка мислио да ти хоћеш да на руским згариштима утолиш своју увријеђеност. Поносит човјек ће за право на освету три пута смрћу платити. А ти си већ све опростно. Тебе нема, Фајуџине. Вјетар рата подигао те је, као прамен смрдљиве прашине...

Теби се чини да си ти домаћин у граду, а домаћин сам ја. Ево, ја стојим голорук, као твој заробљеник. Раме ме боли... а ти ме се ипак бојиш. Кукавица, чак и кад има ситу, нада се највише на милосрђе непријатеља. Ја ћу отићи... и ти чак нећеш смјети ни да викнеш да би ме њомачки стражар устријелио с леђа. Мртви, ми смо још страшнији, Фајуџине. (Напреже се да закопча капут лијевом руком.) Е, мени је вријеме. Заговорно сам се с тобом. Мене чекају.

Он излази. Без покрета, остарио и мали, Фајуџин гледа за њим. Кукавица откука вријеме. Фајуџину се отима крик из груди. Једним скоком он је код телефона.

Фајуџин. Команду. Прекините! Овдје Фајуџин. (Вртећи ручицу телефона.) Вараш се, мој је ножић оштри.

ли него твој, вараш се... *(У слушалицу.)* Цвај. Је ли то Шпуре? Овдје Фајуџин. Дај, мили, овамо што прије људе. Спремио сам ти мали поклон... Е, е! *(Бацивши слушалицу.)* Вратићеш се по њу, синко. Ох, дуга је ноћ, ох, не жури с одговором!

КРАЈ ТРЕБЕГ ЧИНА

Негдашњи подрумски магацин, подешен за привремени за-
твор. Два полукружна прозора под тешком засвођеном таван-
ницом. Један је потпуно закован и при дну има широк жли-
јеб од дасака којим је спуштана роба, а други је у животи-
ном ружичастом порубу од скорашње вијавице. Горе ведро
подне, ријетко у децембру мјесецу. Као да их њише повјета-
рац, сунчане пјеге бљескају на бијелом зиду од опека са тра-
говима натписа: „Лукојанов, 1907“, и још „не пуши, а ко запу-
и ру“. Доље, у мраку, иза истуреног дијела зида, кроз врата
са грошастом решетком по црквеном узору, види се њемачки
стражар: на куки му виси руски дућански фењер. То је један
дио подрума; други дио, спојен ниским луком, десно, губи се
у мраку. (На душеми, направљеној од сандука за робу и од
асура, смјестили су се људи којима је одређено да овде про-
веду остатак посљедњег дана: старац у кожуху и дјечак
у опанцима, који спава приљубљен уз старчево раме; рохави
Јеторев, гламазан и пемшран, хола горе доље, као да тра-
жи излаз из ове заједничке гробнице; Татаров стоји на сан-
дуку поред зида, прсти су му завијени у некакве крпе, — с
времена на вријеме он њима кратко и љутито маше; Олга у
крпеном капуту ватрено и, очигледно, узалудно убјеђује у
нешто зимоморну жену у дугачком мушком капуту; умобол-
ни, премразлих ушију и у изгужваном шешпру налик на
лепињу... Остали, непомични, леже на душеми. Нешто неравно-
мјерно хучи над њиховим главама, и умоболни, шћућуривши
се на асури уза зид, бескрајно понавља ову музички скоро
чисту ноту. На позадини ова два звука, који се сливају,
војник иза врата отегнуто пјева стару рововску пјесму.

Steh ich in finstrer Mitternacht,
So einsam auf der stillen Wacht
So denk ich an mein teures Lieb,
Ob sie mir treu und hold verblieb...

Татаров (подигавши обје руке и окренувши длано-
ве према сунчаноме зраку изнад главе). А голица сунашце,

прожима. Ја мислим, кад би их човјек читаву годину дана, дан и ноћ, држао на сунцу, поправили би се моји прсти... а?

Олга. Не мисли на њих, Татарове. Неће много бољети. Причај даље!

Татаров (*дражи га непрекидни бол*). Па, кад ми по њемачки опсује мајку... „Јеси ли ти то, виче, Татарове... Јеси ли ти, протуво, заједно с Колесниковим, сурвао композицију?“ Можда бих сурвао, кажем ја, али нијесам имао времена. Не можеш све одједанпут! А ко је то, питам, Колесников?... „Е, смију се они, одмах ћемо ти показати његову копију. Доведите га.“ И опет се латинше посла. И нашање им наједанпут постаде тако љубазно...

Јегоров. Културна нација. Код њих ти је тако: Пикавац не смијеш бацити на земљу. Бациш ли — одмах казна, седам копејака.

Татаров. Е - е! „Ставите руку на сто. Раздвојте прсте.“ А ја више бол и не осјећам. Ех, мислим, ухватише милог побратима!... Не бјеху дошли ни до трећег, кад чујем — воде. Видим крајичком ока, неко једва миче ногама, а око не смијем подићи... Уплаших се, све у мени клону. А онда бацим брз поглед и срце ми се...

Јегоров (*у нади*). Није он?

Татаров погледа испод ока умоболног, који одједанпут прекида своје завијање и љуљање. Сви се окрену лицем према њему. Он се још ревносније враћа пређашњем занимању.

Олга. То није занимљиво, Татарове. Озбиљно, није занимљиво.

Јегоров (*оштро*). А по мом мишљењу, Олга Ивановна, чак је и привлачно.

Ћутање.

Татаров (*разгледајући замотане прсте*). А већ што су били мајстори: све су могли. Да на ваљенке ударе кожну закрпу, да зауздају коња, да на хармоници изведу плес... Умјели су и пуцати. (*Сањалачки.*) Ех, да ми је да се у тихо, тихо вече, када се цвијеће спрема за ноћни сан, сретнем са тим крмком у некој јарузи, брк у брк. И не би ми било потребно ништа, ни твој оштри ножић...

Јегоров. 'Га-ако. Шта би још желио?

Татаров (као кривац). Да ми је да посљедњи пут еркнем чорбице са купусом.

Јегоров. Даље? Поручуј само, немој се стидјети.

Татаров. Волно бих да видим шта се тамо, на слободи, збива.

Јегоров подиже главу према прозору.

Јегоров. Па то је могуће. Одмах ћемо сазнати шта има ново у свијету. (Слаже сандуке један на други.)

Старац. Онда да попнемо ово моје момче. Он је лакши.

Јегоров. Немој га будити. Видиш како слатко спава.

Старац. Не мари, навикао је он. (Дрмуса дјечака.) Прокофије, Прокофије... Доста си се клизао на леду. Пази, нос ти је сав премрзао. Пробуди се!

Дјечак трља очи.

Дедер, пењи се горе по новости. Људи моле.

Стражар не види од испупчења у зиду како се дјечак пење према прозору. Старац одоздо придржава слабу грађевину.

Прокофије. Ух, колики је на-аме-ет!

Јегоров. Ти пази што ти се каже. Виде ли се стубови?

Прокофије. Не. Овдје неки звекан загријава ноге.

Кроз прозор се види: покрај непомичног кундака од пушке безгласно талкају двије прозевле ноге у увијачима.

Играј, играј ми ћемо причекати.

Он га чак прати пјесмом: „Откидоше прелуку рукаве, откидоше прелуку рукаве“... На опште задовољство, покрет ногу и пјесма се подударају.

Старац. Мируј, момче. Чуће те.

Ноге се, најзад, удаље.

Прокoфнје (*зачуђено*). Па љуљашку личи, дједице.

Татаров (*гњевно и тихо*). Не гледаш куд треба. Погледај у небо: чији то тутње... наши или њихови?

У истом трепутку допре далека пуцњава противавионских топова.

Прокoфнје. И то питаш. Зар би они пуцали на своје! (*Старцу*.) И ништа више, дједице. Само сијасет врабаца лети.

Старац. Силази, убиће те.

Дјечак силази на вријеме. Корацн на степеницама. Звекет кључева. Татаров изговара брзо: „То је правилно, у тамници увјек морају звечати кључеви. Читао сам у списима.“ Сви, осим умоболног, упиру погледе у врата. Олга повири на степенице.

Олга. Мир, другови, мир. Изгледа, Колесникова воде са саслушања.

Звекет резе. Спроводишци уводе Фјодора. Осим поцијепаног рукава, на њему нема спољашњег знака повреде. Рамена су му огрнута капутом, главу је оборио у страну. Прислопивши га уза зид и увјеривши се да стоји чврсто, спроводници се удаљавају.

Олга. Другови, помозите да га доведемо до постеље.

Нико не гледа Фјодора. Олга сама иде к њему.

Јегоров (*полугласно*). Је ли то он?

Татаров. Оп.

Јегоров (*иронично*). Силно се измјенио Андреј Петровић. Не можеш га познати.

Олга (*као да буди заспалог*). Андреја, Андреја... Погледај ме. То сам ја, Олга. Реци, шта, шта је тамо било? Нама се учинило да си се годину дана тамо задржао.

Фјодор (*погледа сестру*). Био је... дугачак... разговор.

Олга (*не издржавши његов поглед*). Хајдемо, ја ћу те смјестити.

Она га, ћутећи, води на своје мјесто поред зида. Помаже га да положи на постељу отежане ноге и сама сједи из њега. Читава их соба посматра крпшом.

Лези, ти сада треба да се одмориш. А ја ћу тва капут.

Фјодор. Сада је то сувишан луксуз, Олга.

Олга. Колесников увијек мора бити уредан. Чак и данас, чак и тамо. Нека нико не види, како је то тешко... бити Колесников. Дај овамо капут... *(Она скида свој капутић и покрива му груди.)* Лези. Тако је потребно.

Јегоров *(Татарову)*. Еј, јуначе... Видиш ли шта се ради?

Татаров тргне са себе дутачки капут и остаје само у ложачкој мајници.

Татаров. Боље да бацниш на њега моју блузу, Олга Ивановна. Назеппћеи.

Олга. Хвала, Татарове. А ти?

Татаров. Ја сам врућ. На мени сад можеш припа-
лити цигару! *(Прилазећи постељи.)* Здраво, друже Коле-
сникове. Не познајеш другара? А заједно смо за смрћу
јурили.

Олга. Остави га, Татарове... Касније! *(Покривајући га шињелом.)* Хоћеш ли да пијеш? Може се добити
спнијега.

Фјодор. Не, мени је добро. Чак сам престао да ка-
шљем. *(Осмјехнувши се.)* То ми се, сигурно, враћа здра-
вље. Покриј ми главу.

Олга. Зашто?

Фјодор *(имитирајући је)*. Тако је потребно.

Она испуни његову жељу.

Олга *(жени)*. Ви рекосте да имате иглу. Дајте... О,
чак и копац!

Она се прихвата посла. Прилази Јегоров.

Јегоров *(гледајући њене вјеште руке)*. Ти нас нешто
буниш, Олга Ивановна. Ја сам Колесникова од малена по-
знавао... И његову мајку, и дједа.

Олга (*сниженим гласом*). Овај човјек ће данас први умријети.

Татаров (*охоло*). Па јесте, то је велика част — умријети као Колесников.

Олга. Идите у кут, зовите остале. Ја ћу одмах доћи.

Жена. Идите, Олга, сама ћу заштити. Треба нешто радити, радити, радити...

Олга јој прелаје посао. Људи се скупљају у куту под прозором. Умоболни показује знаке немира. Савјетовање почиње.

Стражар поново пјева своју пјесму:

Als ich zur Fahne fortgemüsst,
Hat sie noch einmal mich geküsst,
Mit Blumen meinen Hut geschmückt
Und liebend mich ans Herz gedrückt.

Прокофије отвара очи.

Прокофије (*не окрећући главу*). Дједице, о, дједице.

Старац. Што не спаваш, човјече?

Прокофије. Дједице... а да ли то боли?

Старац. То не траје дуго, мили. (*Са грубом њежношћу.*) Али зато — коме ћеш бити раван! Сигурно сте учили у школи и о Кузми Мињину и о Ивану Сусанину?

Прокофије, зажмиривши, гледа у простор испред себе.

То су били банови, силни као борови. Какви су се вјетрови о њих разбијали! А ти још дијете, па с њима напоредо. И ти, и ти си земљу руску бранио. Ето, ти сједини, одузели су ти клизачке, сан ти не долази. А већ Стаљин за тебе зна. Он то само не може показивати, његова је дужност строга. Посланици великих сила пред њим се ређају, стоје армије, генерали чекају наређења... Све људи опробани, мрки. Ту не можеш ни оком трепнути. А у души једна мисао: да се у Лукојановљеву подруму мучи руски војник од тринаест година, Статнов Прокофије, и очекује смрт од Ђерманског целата.

Прокофије (*живахно*). Дједице... Хоће ли њему јавити телефоном или радном? Ја мислим било би брже радиом, а?

Старац. Не човјече. То иде право — из срца у срце.

Савјетовање се завршило. Дјечак поново затвара очи.

Јегоров (*Пролазећи поред старца*). Унук, а?

Старац. Још ближе, човјек. Унук ми је био и раније.

Татаров. У рату су сви својта.

Јегоров. Због чега су шћанили тебе и овог малишана?

Старац. Погријешили смо. (*Намигне на умоболног, који је опет прекинуо своју забаву.*) Знаш, огладнио нам пас. И ми ти пођемо на ријеку, да наловимо за њега печурака. Кад гле, штрчи уво из намета. А уз уво пекавак кукавни грађанин, жива стрвина...

Јегоров (*гласно*). Е, ухом је и требало нахранити пса!

И опет умоболни брижљиво врши свој посао. Јегоров сједа поред Фједора. Он говори с њим, не откривајући му лице.

Шта, друже?... Боли?

Фјодор. Сад је боље, загријао сам се.

Јегоров. Немој се стидјети. Кад бију, боли. Питај кога хоћеш, све су тукли. Јесу ли тебе тукли, Татарове?

Татаров. По тијелу не. Само су правили... онај мањкир.

Јегоров. Јеси ли чуо? Ни Катарину Петровну чижесу жалили... А видиш: она није сама. На Олгу Ивановну доћи ће још ред. (*Тако, обухватајући очима цијелу собу, он долази до умоболнога.*) А овога чичу тукли су до лудила. Пази како се љуља... Хеј, шеширино, јесу ли те тукли?

Умоболни (*плачним гласом*). Је-су...

Јегоров (*намигујући на другове*). Јесу ли те тукли по горњој, или по доњој?

Овај се већ покајао због своје омашке. Имитирајући кокошије перо, које је овај задјенуо за врху од шешира, Јегоров за-
качи себи за ухо руковат сламе и чучне поред њега.

А ти... јеси ли мирни, или опасни, као ја? Не волим кад људи неће са мном да разговарају. (*Сурово.*) Јеси ли одавно шенуо?

У моболни. У уторник ће бити два мјесеца.

Јегоров. Давно-о! Мој стаж је мањи... Ја сам, тако рећи, дилетант. Али опет, покатад ме ухвати такво надахнуће, па кад понеког ниткова треснем по челенци... остаје на читав живот јак утисак. (*Уноси му песницу у очи.*) Погледај каква је ово дивота! (*Устаје, другим тоном.*) Ми треба овдје да одржимо сједницу. Сједи крај врата и скичи појаче, да стражару не би било досадно. Готово, марш!

У трен ока умоболни се сели с асуром на указано мјесто.

И тебе је нека несрећница пјесмом успављивала, од бога срећу за те молила. (*Свим.*) Почнимо, другови!

Олга (*мало откривши Фјодорово лице*). Ти не спаваш, Феђа? Твоји пријатељи хтјели би да разговарају с тобом. (*Помаже му да обуче капут.*) Можеш и лежати, Фјодоре?

Фјодор. Не, хоћу да сједнем. Помози ми.

~ Он спусти ноге. Татаров поново облачи шињел.

Јегоров (*с болом*). Претсједништво нећемо бирати? Нека у њему буду они који су прије нас, у најцрњим данима, дали свој живот за ово. За најдражу ствар на свијету... Још један човјек куца на наша врата, другови. Олга Ивановна причала вам је о њему.

Изиенадна хука авиона, који је прошао у бришућем лету. Митраљески рафал. Једнодушни уздах, и паједанпут жена зајеца, забацивши главу и цијепајући на себи мараму.

Жена. Осветите нас, осветите нас... Убијајте убице, убијајте убице!

Сви се помјерају с мјеста, осим дјечака, који испод полузатворених очних капака тврдо гледа полудјелу. Нешто се помакло иза врата, шкљоцнуло је затварач на пушци, а стражар се приљубио уз решетку. Олга жури да одведе жену на другу страну собе. Све се умпруже. Дјечак затвара очи.

Татаров (*гунђајући*). Ред, другови, ред.

Јегоров (*мирно*). Овај човјек је два пута молио Ан-

дреја да га прими у његову партизанску дружину. Андреј је показао опрезност, обавезну за све нас. Пошто је остао сам, овај човјек се добро држао. *(Мало повишеним гласом.)* Он је убијао убице, који су упали у нашу кућу. Кад је Андреј испао из строја, он је узео његово име...

Олга. И није га осрамотио.

Јегоров. ... и није га осрамотио. Са великим болом, Андреј је, ради опште ствари, примпо ову жртву. Бићемо кратки: могу нас прекинути сваког тренутка. Ко жели да постави питање другу?

Татаров. Ја. *(Фјодору.)* Она је рекла, кад си ти изишао ноћу од оца, пред вратима је стајао исти онај човјек у шеширу с пером. А ти као да си се досјетно и одлучио си да омогућиш Андреју да оде. Је ли то тачно?

Јегоров *(Фјодору.)* Хоћеш ли одговорити?

Фјодор. Да... Није тачно. Просто се у мени све спекло... последије Аниске. Био сам ван себе, ето то је.

Татаров. А нијеси постао Колесников из увријеђености? Као велиш, кад нећеш да прихватиш живог, онда ћеш прихватити мртвог. Погледај, као велиш, са татина прозора, како се ја љуљам мјесто тебе на љуљашци... Онда нам такви нијесу потребни!

Олга. Објасни, Феђа, зашто си узео туђе име.

Фјодор. Мени се чинило... *(И у његовом осмјеху појави се нешто од онога дјечака Феђе са разбијене слике.)*... да ће их споести још већи страх, када Колесников, већ мртав, поново навали. *(Кроз кашаљ.)* Он сада, сигурно, не спава, не спава...

Ћутање.

Ја сам вам пружно живот... и потврду пријема не тражим.

Јегоров. Не љути се, друже. Партизан има право да пита све. *(Човјеку који лежи под асуром.)* А ти, Паша, хоћеш ли се изјаснити?

Ћутање.

Ствар је јасна, кад и сама наша савјест ћути. Ја гла-

сам. Ко је против примања овога човјека у наш летећи одред... нека подигне руку.

Старац. Шта ту, херој се не постаје по молби... тамо се ступа својевољно.

Јегоров. А ти, Паша?

Ћутање. Јегоров скида асуру с његовог лица. Овај лежи отворених очију.

Паша, Павле... Шта ти је? Чујеш ли ме Паша?

Ћутање. Јегоров поново покрије лице умрлога.

Дакле једногласно. Е, дај да те пољубим, нови Колесникове!

Татаров (*љутито и упорно*). У уста, у уста!

Јегоров загрли Фјодора. Негдје на врху степеница жагор и гласови. Чује се команда: „Ganzer Zug halt. Links im richt euch.“¹ И умоболни, скинувши са себе маску, усправљен цијелим тијелом, престрављено се прибија уза зид.

Јегоров. Спремите се, другови.

Сви, осим Фјодора, збијају се у гомилу на предњем плану десно.

Олга. Ићи у корак, гледати лако, весело. Посматрају нас они који ће нас смијенити још вечерас. Лијепи да будемо другови, лијепи!... (*Фјодору.*) Устај, Феђо. Вријеме је.

Фјодор се придружује осталима. Из врата се појављују људи.

Татаров. Раније су у оваквим приликама ударили у добеше. Читао сам у описима. А сад нешто не чујем...

Дјечак тражи капу на душеми.

Старац. Остави капу, Прокофије. То је ту близу.

¹ Мирно. На лијево — равнајс!

Отварају се врата. Улазе војници, Шпуре, Мосаљски.
Официр има фотографски апарат на кашу.

Татаров. Гле, хоће да нас сликају, за успомену.
Да пошљу својим нанама.

Шпуре (*показује на излаз, нискаво.*) Добр-ро
тош-шли!

Сви се истовремено крећу напријед. Официр-спроводник
испружи руку и покаже три прста.

Јегоров. Значи, по троје...

Кратка забуна, — нико не гледа другоме у очи. Јегоров бира
очима прву партију.

Дакле, поћи ћу ја (*Фјодору*), ти, разумије се, н...

Татаров. ... и ја. Хајдемо, хајдемо... Показаћу им,
показаћу им, гадовима како наши умиру! (*Фјодору.*) Ти
се ослањај на моје раме, Андреја. Рамена су ми за сад
још здрава!

Фјодор. Не треба, могу и сам. (*Олги.*) Ако видиш
мајку, објасни јој... Ја нијесам био пијан оне вечери. Про-
сто онда нијесам спавао двије ноћи, нијесам имао гдје...

Војници их опкољавају и воде. Последњи напушта подрум
Мосаљски.

Олга. Слушајте, официру... Говори ли официр руски?

Мосаљски нагне главу.

Овдје има трудних жена.

Мосаљски (*намршти се од те ријечи*). Конопац ће
издржати, госпођице.

Олга (*клопулим гласом*). ...и дјеце!

Мосаљски. Госпођице, ви ме задржавате. (*Проко-
фију.*) Колико ти имаш година, Статнове?

Прокофије (*изазивачки*). Седамнаест.

Поклонивши се пронишно, Мосаљски одлази. Прокофије
се, сада на своју иницијативу, пење уз сандуке ка прозору.

Колико су народа дотјера-али...

Извукао је крпу из рупе на прозору. Вјетар му заспе лице снџегом. Опет паљба противавионских топова.

Дједице, а како... Је ли Стаљин високог раста?

Старац ћути, слуша тутњаву одозго.

Олга. Гдје си ти, оче, виђао Стаљина?

Старац. Па тако, виђали смо се у пољопривредним пословима. Ја одгајио једну ријетку биљку... (*Као да поново види.*) Дворана је била шпиро-ока, а нас више од хиљаде. Било је празно и некако ледно. А онда уђе један човјек, и наједном — ни једног мјесташца није било сувишног. Постаде тијесно и топло.

Дјечак се окрене од прозора. Све се утиша. На тргу се чује двапут поновљени узвик: „Стаљин, Стаљин...“ Глас се прекида усред ријечи.

А стаса је он обичног.

Плотуни противавионских топова све су ближи и јачи.

Почасна паљба, мјесто добоша, шта ли?

Прокофије (*чврсто се приљубио уз решетку*). Дједице... падобрани, падобрани. Небо је постало тијесно, дједице!!! (*Он скочи, загнури главу међу старчева кољена и све што се накупило у току дана избија сада у искреним дјечјим сузама.*) Стаљин, дошао је Стаљин...

Кроз прозор се виде ноге људи који трче. Згуљвано платно падобрана заклања га за тренутак као ружичаст облик. Затим неко, вичући — „ах ти, вражје сјеме“, разбије кундаком прозор који је био закован даскама и одмах се неколико људи, лупајући и вичући, спушта у сумрак јаме, и то прво Колесников. Они, последије свијетлог подневног снџега, заслијепљени, ћуте.

Колесников. Њихових нема? (*Олги, показујући према излазу.*) Сретни мајку. (*Двојици са карабинима.*)

Дедер, чепкрните испод жила. Можда ће се наћи која је-гуљица.

Два човјека одлазе у мрак сусједног подрума. Жена безгласно плаче. Колесников се затледа у лица људи.

Фјодор Таланов!... Фјодор...

Сви ћуте.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОЖАНОВИЋ“
ЛЕСНОВАЦ

Прокофије. Тројицу су одвели горе. Више их не можеш стићи.

Из сусједног подрума чује се глас: „Дај овамо фењер, Андреја Петровићу... Држим јегуљицу. Лиже руку. Овдје има резервни излаз.“

Колесников. Идем.

Одлази. Олга је крочила према момку у шињелу, који је, засукавши рукав, шаком стегао лакат.

Олга. Ви сте кржави, друже.

Момче (*још узбуђен од јуриша*). А ко ће се сачувати у оваквој гужви!

Олга журно цијепа мараму, да му стави први завој. Момче тражи нешто очима по подруму.

Старац. Да нијеси што изгубио, синко?

Момче. Не-е... Него кад смо се повлачили прошлог мјесеца, сажалих се на једног старчића. Притрчим му на ивици пута, притиснем га на груди... „Не тугуј, велим, дједице, Руси ће се вратити. Руси се увјек враћају.“ И гурнем му у њедра посљедњи крајак хљеба...

Олга. То је засад све, само не савијајте лакат.

Момче. И сањао сам га читав мјесец. Приђем — „Стри се, кажем, дједице... брзо ћемо доћи. Чекај само да се малчице наљутимо. А док Руса наљутиш — добро ћеш огладњети!“ А мој ти је став такав: ако си дао ријеч — држи је...

Из сусједног подрума, узмичући испред партизана, излази Фајуњин, у кабаници заштитне боје, затим Колесников.

Колесников. Зар је ово јегуљица! То је по сзим знацима — штука. А још си пеки рибар!

Момче се збуњено загледа у Фајуџиново лице.

Ама овај наш је нашао свога старца с пута.

Момче. А јеси ли се, дједице, поправио од оног мог крајка?

Фајуџин ћути. Одозго силази Талапов и с њим Ана Николајевна.

Ана Николајевна (*свом снагом свога бога*). Олга!...

И умпри се, с лицем на рамену своје кћери. Момче додирује Фајуџиново раме.

Момче. Ја и ти, дједице, немамо овдје гдје да се порадујемо. (*И у његовој њежности звучи гвожђе.*) Хајдемо на свјеж ваздух, тамо ћемо се загрлити...

Одлазе.

Олга (*оцу*). Је ли она тамо... видјела?

Овај потврдно климне главом. Олга се загледа у мајчино лице.

Мама, теби су очи суве. То није лијепо, плачи за Феђом, мама. Он је био отишао, а сад се опет вратио. Он стоји поред тебе, он је опет твој, мама!

Ана Николајевна. Он се вратио, он је мој, он је с нама...

Чистопољ, 1942

КРАЈ

Кривоносатъ Францъ 45, 72. 21. 18. 18. 18.

TO "217" W

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.161.1
ЛЕОНОВ Л.
Најезда

ЛЕОНОВИЋ

000004337

COBISS ©